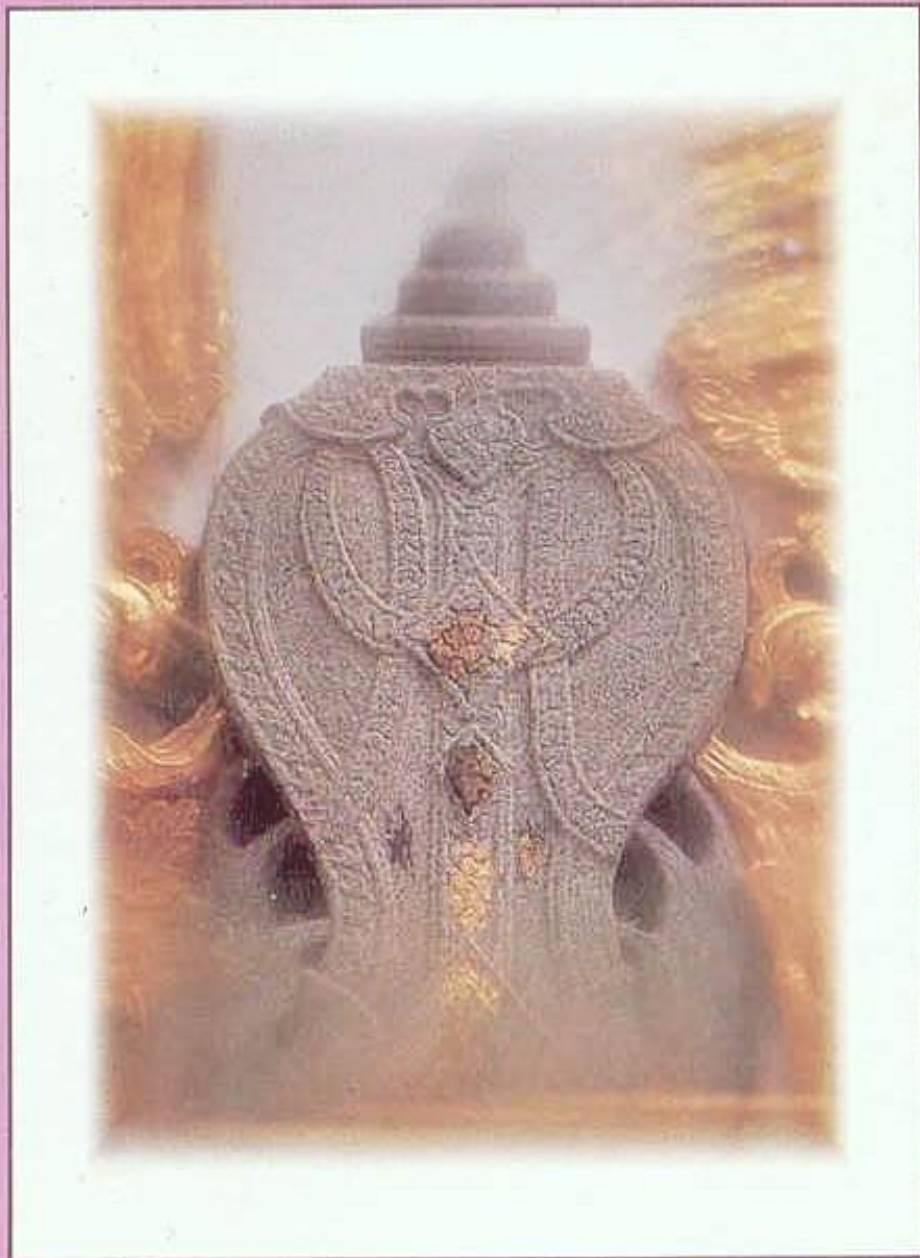

ตามรอย ปฐมสังฆรัตน

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตภาโณ)

วัดบวรนิเวศวิหาร

รวบรวมเรียบเรียง

ตามรอยปฐมสังฆรัตน

พร:ราชธรรมาธิบดี

(ระบบ จิตภาณ)

วัดบวรนิเวศวิหาร

เรียบเรียง

คำนำ

ประเทศไทยเรานั้นได้ชื่อว่า มีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ เรามีวันสำคัญที่เน้นย้ำความสำคัญของพระรัตนตรัยเป็นหลัก พุทธศาสนิกชนให้ความสำคัญยิ่งหย่อนกว่ากันอยู่พอสมควรที่น่าสังเกตคือ เป็นการให้ความสำคัญตามลำดับพระรัตนตรัย วันวิสาขบูชา มีความสำคัญสูงสุด และการยอมรับนับถือกระจายไปในโลกพระพุทธศาสนา วันมาฆบูชา มีความสำคัญลดลงมา แต่มีบางแห่งมีความสำคัญยิ่งกว่าวันวิสาขบูชาก็มี เช่น การนมัสการพระบรมธาตุ นครศรีธรรมราช วันมาฆบูชาคนจะไปกันมาก มีช่วงเฉลิมฉลองกันหลายวัน วันอาสาฬหบูชา เป็นวันที่กำหนดขึ้นมาใหม่ประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๐ ความนิยม การรณรงค์ ชักชวนกระทำกันน้อย

ในวัดบวรนิเวศวิหาร นิยมฟังเทศน์ในวันวิสาขบูชา วิสาขอัฐมิมามบูชา มีการฟังเทศน์ตลอดทั้งคืน แต่วันอาสาฬหบูชา ฟังเทศน์เพียงกัณฑ์เดียว พิธีกรรมต่าง ๆ ยุติเพียงก่อนเที่ยงคืน

งานสำคัญที่เกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาดังกล่าว ผู้เรียบเรียงได้รับมอบหมายจากทางวัดให้จัดหนังสือธรรมะแจกแก่สาธุชน ได้พยายามหาปัจจัยมาพิมพ์เผยแพร่ไปตามกำลังความ

ตามรอยปฐมสังขัตน์

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตตภาโณ)

กองทุนไตรรัตนานุภาพ เพื่อการศึกษา การเผยแผ่
และการพิทักษ์ความมั่นคงของพระพุทธศาสนา

พิมพ์เป็นธรรมบรรณาการ

จำนวน ๒,๕๐๐ เล่ม

ISBN 974-7330-22-9

พิมพ์ครั้งที่ ๑/๒๕๕๑

พิมพ์ที่ สหมิตรพรินติ้ง

๕๙/๔ ซอยวัดพระเงิน ถนนตลิ่งชัน-สุพรรณบุรี บางใหญ่ นนทบุรี ๑๑๑๔๐

โทร.๙๐๓๘๒๕๗-๘ ๕๙๕๑๘๔๙

คำนำ

ประเทศไทยเรานั้นได้ชื่อว่า มีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ เรามีวันสำคัญที่เน้นย้ำความสำคัญของพระรัตนตรัยเป็นหลัก พุทธศาสนิกชนให้ความสำคัญยิ่งหย่อนกว่ากันอยู่พอสมควรที่น่าสังเกตคือ เป็นการให้ความสำคัญตามลำดับพระรัตนตรัย วันวิสาขบูชา มีความสำคัญสูงสุด และการยอมรับนับถือกระจายไปในโลกพระพุทธศาสนา วันมาฆบูชา มีความสำคัญลดลงมา แต่มีบางแห่งมีความสำคัญยิ่งกว่าวันวิสาขบูชาก็มี เช่น การนมัสการพระบรมธาตุ นครศรีธรรมราช วันมาฆบูชาคนจะไปกันมาก มีช่วงเฉลิมฉลองกันหลายวัน วันอาสาฬหบูชา เป็นวันที่กำหนดขึ้นมาใหม่ประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๐ ความนิยม การรณรงค์ ชักชวน กระทำกันน้อย

ในวัดบวรนิเวศวิหาร นิยมฟังเทศน์ในวันวิสาขบูชา วิสาขอัฐมิมามบูชา มีการฟังเทศน์ตลอดทั้งคืน แต่วันอาสาฬหบูชา ฟังเทศน์เพียงกัณฑ์เดียว พิธีกรรมต่าง ๆ ยุติเพียงก่อนเที่ยงคืน

งานสำคัญที่เกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาดังกล่าว ผู้เรียบเรียงได้รับมอบหมายจากทางวัดให้จัดหนังสือธรรมะแจกแก่สาธุชน ได้พยายามหาปัจจัยมาพิมพ์เผยแพร่ไปตามกำลังความ

สามารถ แต่ทำไม่ได้ครบทั้ง ๓ วัน เพราะมีปัญหาในด้าน คำพิมพ์
 แม้ว่าการเรียบเรียงหนังสือขนาดเล็ก ๆ จะใช้เวลาไม่เกิน ๓ วันก็ตาม
 วันหนึ่ง ขณะที่นั่งอ่านประวัติพระอริยสาวกอยู่ เกิดความ
 คิดที่จะนำเอาประวัติชีวิตของพระอัญญาโกณฑัญญเถระ ที่ใน
 แห่งของความเป็นจริงแล้วเป็นพระอรหันต์ที่มีความสำคัญต่อพระ
 พุทธศาสนามากเป็นพิเศษ พิเศษขนาดที่การได้ดวงตาเห็นธรรม
 ของท่าน พระพุทธเจ้าทรงโสมนัสมาก ทรงเปล่งอุทานว่า อัญญาสิ
 วัต โภ โกณฑัญโญ อัญญาสิ วัต โภ โกณฑัญโญ แปลว่า โภ
 ฑัญญะรู้แล้วหนอ ท่านผู้เจริญ โภณฑัญญะรู้แล้วหนอ ท่านผู้
 เจริญ และรับสั่งเพียงท่านเดียวเท่านั้น เพราะท่านคือพยานในการ
 ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า พยานในหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง
 เป็นการยืนยันว่า พระพุทธเจ้าเป็นพระพุทธเจ้าจริง ๆ พระธรรม
 เป็นสัจธรรมจริง ๆ ทำให้มีความตั้งใจที่จะเรียบเรียงประวัติของ
 ท่านในรูปของการดึงเอาจุดเด่นที่ควรแก่การศึกษา พิจารณา
 บางประการ มาเป็นแนวในการศึกษา พิจารณาที่เราสามารถจะ
 ศึกษาธรรมจากองค์ธรรมที่ท่านสั่งสอนไว้ การแสดงออกของท่าน
 ต่อสิ่งต่าง ๆ ที่ท่านเข้าไปเกี่ยวข้อง ปกติภาพ ปกติกาย วาจา
 ความคิดของท่าน ผลที่ท่านได้สัมผัสให้คู่ทั้งบวกและลบ ตาม

แนวการแผ่ธรรมะที่ท่านบอกว่า

“ด้วยการสอนให้รู้ ด้วยการประพฤติปฏิบัติตนให้ดู และการครองชีวิตแบบคนดีให้เห็น ให้ได้ยิน”

แต่เนื่องจากห่วงเวลาที่จะจัดทำนั้นสั้น จึงตั้งใจจะทำเล่มขนาดเล็ก ที่สามารถหาค่าพิมพ์ได้ไม่ยากนัก กอปรกับจากการสังเกต สอบถาม ได้รับการบอกกล่าวมาว่า คนมักจะขยาดกับขนาดหนังสือ หากขนาดเล่มโตมาก จะมีคนสนใจอ่านและอ่านจบได้น้อย ขนาดเล่มของหนังสือที่เล็ก ๆ อย่างน้อยก็เป็น การประหยัดและเกิดประโยชน์แก่คนที่สนใจอ่านเพิ่มขึ้น จำนวนเล่มมากขึ้น เผยแพร่ได้กว้างขวางขึ้น

ในการพิมพ์เผยแพร่คงทำในนามของศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย และกองทุนไตรรัตนานุภาพ เพื่อการศึกษา การเผยแพร่ และการพิทักษ์ความมั่นคงของพระพุทธศาสนา ตามที่เคยปฏิบัติมา โดยใช้ส่วนที่พิมพ์ในนามของศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา จำหน่ายด้วยราคาเผยแพร่ ส่วนที่พิมพ์ในนามกองทุนไตรรัตนานุภาพ เผยแพร่เป็นธรรมทาน บุชชาต่อพระรัตนตรัย โดยหวังว่า หนังสือเล่มนี้คงอำนวยประโยชน์ให้ตามสมควร

ขอความเจริญงอกงามในธรรม จงมีแต่ท่านที่ให้การส่งเสริม
สนับสนุนองค์กรกุศลทั้งสอง และท่านที่ได้รับหนังสือเล่มนี้
มาอ่าน โดยทั่วกัน

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตภาโณ)

วัดบวรนิเวศวิหาร

อาศัพทบูชา ๒๕๔๑

อาสาฬหบูชา

ฉบบั ๑๖

อาสาฬหมาสปุณณมี	บุญวารดิถี
อันผองชาวพุทธพึงถวาย	
ดวงจิตชวลิตเพ็ญพราย	ด้วยศรัทธาหมาย
บูชาตองค์พระศาสดา	
เนื่องด้วยพระทรงเทศนา	เป็นปฐมสมญา
ธรรมจักรฯ ประกาศสัจธรรม	
เป็นจุดตั้งต้นผลสำ -	เร็จพร้อมน้อมนำ
ให้โลกมีพุทธศาสนา	
เกิดกงล้อธรรมนำพา	มवलหมู่ประชา
พบทางพ้นทุกข์ทั่วกัน	
ด้วยสาระธรรมสำคัญ	อันพระจอมธรรม
ทรงสอนพระเบญจวัคคีย์	
นั่นคือเรื่องทุกขวิถี	เกิดดับอันมี
เพราะเหตุเป็นเดชภายใน	
ใช่เป็นเพราะฤทธิ์เทพใด	ดลให้เป็นไป
ดั่งที่ยึดมั่นกันมา	

เหตุทุกขคือสรรพัตถหา	ดับทุกข์นั้นหนา
คือดับตถหาสิ้นไป	
หลักนี้องค์พระจอมไตร	ทรงประกาศใน
วันอาสาฬหปุณณมี	
ยังผลให้เบญจวัคคีย์	ชื่นชมยินดี
สมประสงค์องค์พระศาสดา	
กับทั้งท่านโกณฑัญญา	หนึ่งในห้าสา-
มารถสรูปเป็นหลักสำคัญ	
ทุกสิ่งเกิดแล้วสารพัน	จำต้องมีอัน
ล่องลับดับสูญเสมอไป	
เป็นหลักด้านหลักปักใจ	ช่วงกาลนานไกล
ผองชนยึดมั่นกันมา	
คือการบำเพ็ญภาวนา	ตบะเดชา
ช่วยให้ลุสันตนิรันดร	
ยืนชีพสถิตสถาพร	ยงยิ่งสิงขร
ไม่มีวันดับลับสลาย	
หลักสรูปใหม่นั้นพลันฉาย	แสงส่องประกาย
เพ็ญพรายประภัสร์สัจธรรม	
พระประกาศสำคัญรับคำ	โกณฑัญญะสำ -
เหนียวรู้orroถซึ่งพึงประสงค์	

อัศจรรย์บันดาลตั้งจง	เจตแจ้งจำนง
น้อมรับพระพุทธศาสนา	
สะท้อนเลื่อนล้นพสุธา	จดพรหมโลกา
เหนือฤทธิ์เทพสรรพบันดาล	
เชิญเกิดชาวพุทธพึงประสาน	สองหัตถ์นมัสการ
รัตนะถ้วนไตรปิฎก	
อันเกิดแต่นั้นเป็นมูล	สร้างเสริมเพิ่มพูน
กุศลบุญญาบารมี	
รำลึกองค์พระชินสีห์	ผู้ทรงปราณี
ชี้ทางพ้นทุกข์สุขสันต์	
น้อมเศียรน้อมเกล้าอภิวันท์	พระไตรรัตน์อัน
เอกอุดมบุญญากร เทอญฯ	

“ชำนาญ มโนรม”

๘ มิถุนายน ๒๕๕๑

ตามรอยปฐมสังฆรัตน

พระราชธรรมนิเทศ วัดบวรนิเวศวิหาร

ข้อที่น่าภาคภูมิใจสำหรับคนไทย คือ แม้ว่ารัฐธรรมนูญจะไม่ได้บรรจุข้อความว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไว้ก็ตาม แต่ความดีงามของพระพุทธศาสนาสามารถสร้างสรรค์พัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมพุทธ เป็นดินแดนแห่งผ้ากาสาพุทธ สร้างลักษณะนิสัยคนไทยให้เป็นสยามเมืองยิ้ม อันเป็นการยืนยันความจริงที่แท้จริงว่า ประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาประจำชาติแน่นอน และเป็นมานานแล้วด้วย

ข้อที่ใครจะนำมาศึกษา ปรรากในที่นี้เป็นพิเศษ คือ การที่พระพุทธศาสนามีหลักสำคัญอยู่ที่พระรัตนตรัย คือ การเข้าสู่พระพุทธศาสนาของชาวพุทธ ด้วยการประกาศตนถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ที่พึ่งที่ระลึก เมื่อมีการศึกษาปฏิบัติพัฒนาตนไปบนเส้นทางแห่งพุทธธรรม นำให้กาย วาจา ใจ ของพุทธศาสนิกให้มีความสะอาด สงบ สว่างไป ตามลำดับ จนถึงจุดหนึ่ง พุทธศาสนิกชนแต่ละคน จะสามารถสัมผัสคุณของพระรัตนตรัยตามกำลังความสามารถ ครั้นปฏิบัติได้สมบูรณ์

ท่านเหล่านั้นจะเข้าถึงพระรัตนตรัยในระดับที่เป็นการผสม
กลมกลืนกับพระรัตนตรัย คือ สมบูรณ์ด้วยปัญญา ความบริสุทธิ์
ความเมตตากรุณา อันเป็นสรวัตถะของพระพุทธศาสนา

จากการที่ประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำ
ชาตินี้เอง พุทธศาสนิกชนคนไทยจึงมีวันสำคัญที่ปรารภความ
สำคัญของพระรัตนตรัยครบทั้งสาม คือ

วันวิสาขบูชา ปรารภการประสูติ ตรัสรู้ ปรีชาญาณของ
พระพุทธเจ้าเป็นหลัก

วันมาฆบูชา ปรารภการทรงประกาศโอวาทปาติโมกข์
อันมีลักษณะเหมือนธรรมบัญญัติของพระพุทธ จนได้ชื่อว่าเป็น
หัวใจพระพุทธศาสนา ที่สรุปรวมเป็น “การไม่ทำบาปทั้งปวง
การทำกุศลให้สมบูรณ์ การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว ที่ในแง่
ของความเป็นจริงคือ ศีล สมาธิ ปัญญา หรืออริยมรรคมีองค์
๘ ประการ หรือที่แปลเป็นไทยว่า สะอาด สงบ สว่าง

วันอาสาฬหบูชา ปรารภการเกิดของพระสังฆรัตนะ
เป็นครั้งแรก และมีความสำคัญในด้านต่าง ๆ อีกมาก เช่น

พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนาคือพระธัมมจักกัปป
วัตตนสูตรเป็นครั้งแรก

พระองค์ทรงได้พยานในการตรัสรู้ครั้งแรกคือพระอัญญา

โกณฑัญญะ

โลกมีพระสังฆรัตนะเกิดขึ้นเป็นรูปแรก

พระพุทธศาสนาที่ก่อปรด้วยพระรัตนตรัยเป็นหลักเข้าถึง
ความสมบูรณ์พร้อมของความเป็นพระรัตนตรัย

แม้ลำดับการเกิดของวันสำคัญในสังคมไทย ก็มีการเรียง
ไปตามลำดับพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ วัน
อาสาฬหบูชาเกิดจากมติของสังฆมนตรีเมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๐๐
แม้จะไม่มีการจัดทำพิธีสักการบูชากันแพร่หลายอย่างวันวิสาขบูชา
หรือมาฆบูชาก็ตาม แต่เมื่อมองจากสารัตถะ ธรรมะที่พุทธ
ศาสนิกชน สารุชนจะได้จากการศึกษา พิจารณา กลับเป็นที่รวม
ของความดีงาม ที่ยึดโยงอยู่กับพระรัตนตรัยมากนัก

ในที่นี่จะนำท่านผู้สนใจให้มาศึกษาสารัตถะจากประวัติ
ชีวิตของพระอัญญาโกณฑัญญะในฐานะที่ท่านเป็นปฐมสาวก
ของพระพุทธเจ้า เป็นสังฆรัตนะรูปแรกของโลกพระพุทธศาสนา
เป็นพระอรหันตสาวกรูปแรกในโลกที่ในแง่ของกระบวนการ
แห่งธรรม หรือกระบวนการแห่งกรรมแล้ว ชีวิตของคนเราแต่
ละคนนั้นเป็นการสะท้อนอาการของธรรมสำเร็จรูป ทั้งด้านบวก
ด้านลบ และด้านที่เป็นธรรมชาติธรรมดา เพราะในแง่ของ
กระบวนการแห่งธรรมนั้น มีเจตนาแล้ว มีการกระทำ พุต์ คิด ลง

ไปแล้ว มีผลทั้งด้านดีและไม่ดีตามสมควรแก่กรรมของท่าน
เหล่านั้นแล้ว ท่านสุข ทุกข์ ให้ดูตามสมควรแก่กรรมของท่านแล้ว

ประวัติชีวิตของคนแต่ละคน ยิ่งเป็นพระอรหันต์ด้วยแล้ว
จัดว่าเป็นชีวิตที่สมบูรณ์ ผู้ศึกษาสามารถมองผ่านพฤติกรรม
ของท่านในรูปแบบต่างๆไม่ว่าจะเป็นการพูด การทำ โลกทรรศน์
ของท่านเหล่านั้น ที่ดำเนินไปบนกระแสแห่งกุศลกรรมที่เน้น
ย้ำปริมาณแห่งกุศลธรรมภายในจิตของท่าน และนั่นคือวิถีบัณฑิต
ที่คนทุกคนสามารถยึดถือเป็นแนวในการดำเนินชีวิต ที่สามารถ
เป็นหลักประกันว่า ผู้ดำเนินตามท่านไปย่อมประสบผลในลักษณะ
เดียวกับที่ท่านได้สัมผัส เพียงแต่จะมากหรือน้อยเท่านั้นเอง
การสั่งสอนในรูปแบบนี้เน้นศรัทธาในตัวคนดี และเน้นปัญญาในลีลา
ชีวิตของท่านเหล่านั้น จนสามารถหาประโยชน์จากสิ่งสัมผัส
เหล่านั้นได้ทุกกรณี คือ

ในส่วนของความถูกต้องดีงามของท่าน ก็นำมาเป็นหลัก
ในการถือตามปฏิบัติตามท่านไป ตรงตามหลักของสาธุธรรม
ข้อแรกที่ว่า

“จงเดินตามหนทางที่ท่านได้เคยเดินมาแล้ว” หรือที่
คติไทยบอกไว้ว่า

“เดินตามหลังผู้ใหญ่หมาไม่กัด”

ในส่วนใดที่ท่านประสบความผิดพลาด ปัญญา สามารถใช้เป็นหลักเตือนจิตสะกิดใจไม่ให้หลวมตัวประสบปัญหา อันตรายอย่างที่ท่านได้เคยประสบมาแล้ว

จากหลักการนี้แสดงว่า ผู้มีปัญญา มีความฉลาดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ หรือไม่เป็นประโยชน์ สามารถอาศัยศรัทธาปัญญาของตนยึดถือเอาสิ่งที่เป็นประโยชน์ได้เสมอ วิถีชีวิตของพระอรหันต์จึงเป็นการสะท้อนสังขรณ์ทั้งจากการสอนให้รู้ การประพฤติตนปฏิบัติตนให้ดู และการครองชีวิตให้เป็นหลัก

ในที่นี้จะได้นำประวัติของพระอัญญาโกณฑัญญะ ในฐานะของปฐมพระอรหันตสาวกในพระพุทธศาสนา มาศึกษาในรูปของการพยายามหาประโยชน์จากการทำการพูด โลกทรรศน์ การใช้ปัญญาในการดำเนินชีวิตของท่านตามโครงสร้างของกรรมที่ว่า

“สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม กรรมเป็นตัวจำแนกแบ่งแยกให้คนเลว และประณีตแตกต่างกัน”

ในกระบวนการของกรรม ที่นำไปสู่วิถีชีวิตของคนแต่ละคนนั้น พระพุทธศาสนาแสดงออกมาเป็นรูปของวัฏจักร คือ วงกลมที่หมุนวนกันไปตามแรงเหวี่ยงของ “กิเลส กรรม วิบาก” กลายเป็นกงล้อที่หมุนไปเรื่อย ๆ ตามกระแสกรรม หยาบข้าง

กลาง ๆ บ้าง ประณีตบ้าง ตามสมควรแก่กรรมของแต่ละบุคคล
 วัฏจักรนั้นมีทั้งที่เป็นอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ความเปลี่ยนแปลง
 ของคนแต่ละคนในแต่ละเวลา มีอิทธิพลของอดีตกรรม
 ปัจจุบันกรรม อยู่เบื้องหลังเสมอ เพียงแต่พลังกรรมในอดีต
 มากกว่าหรือปัจจุบันมากกว่าเท่านั้น

การศึกษาเส้นทางชีวิตพระอรหันต์มีพระพุทธเจ้าเป็นต้นนั้น
 ผลเป็นอันมากที่เกิดขึ้นในปัจจุบันชาติของท่านเหล่านั้น โดย
 เฉพาะอย่างยิ่งผลสูงสุด คือ การสามารถบรรลุมรรคผลจนเป็น
 พระอริยบุคคลระดับอรหันต์ หรือแม้ระดับรอง ๆ ลงมา คนไม่
 สามารถพัฒนาตนเพียงชาติเดียวแล้วบรรลุมรรคผลได้ แต่กว่าจะ
 ถึงวันนั้น กลับมีแรงผลักดันอย่างต่อเนื่องยาวนานของกุศลกรรม
 หรือบารมีธรรม ที่ผ่านการพัฒนาเคียงกรำจนมีบารมีสมบูรณ์
 ช่วยให้ท่านบรรลุมรรคผลในที่สุด

ท่านบอกว่าพระอรหันต์ทั้งหลายนั้น จะเริ่มสร้างบารมี
 อย่างมีความหวังว่าไม่ล้มเหลว หลังจากที่ท่านได้รับคำพยากรณ์
 จากพระพุทธเจ้าในอดีตกาลนานไกล จากหลักฐานในอปาทาน
 เถรคาถา เถรคาถาบอกไว้ว่า พระอรหันต์ในสมัยพุทธกาล
 ยกเว้นพระมหาสาวก ระดับมหาอภิญญา ๖ ท่าน ล้วนได้รับ
 การพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่าปทุมุตตระมาก่อน

บนเส้นทางการสร้างบารมีอันยาวไกลของท่านเหล่านั้น จะมีรายละเอียดให้ไม่มากนัก แต่อย่างน้อยจะบอกอย่างชัดเจนไว้ มากพอต่อการศึกษา พิจารณา กระตุ้นศรัทธา ปลาทะให้ถือ ตามปฏิบัติตามท่านเหล่านั้น ตามขั้นหะคือความพอใจของ คนแต่ละคนที่ไม่เหมือนกัน แต่สิ่งที่พอใจนั้นจะเป็นกุศลธรรม ด้วยกัน ทั้งจะกลายเป็นแรงผลักดันให้คนได้รับผลสูงสุดด้วยกันได้ แม้จะเริ่มต้นที่การพอใจในองค์ธรรม องค์พระ ที่ต่างกันก็ตาม เพราะเมื่อกล่าวในเชิงผลแล้ว “กุศลธรรมอันวยผลเป็นความ สุขแก่ผู้ปฏิบัติเสมอ เพียงแต่ว่าจะมากหรือน้อยเท่านั้น ดังที่ พระพุทธเจ้ารับสั่งไว้ว่า

“บุญเป็นที่พึงของสัตว์ทั้งหลายผู้บำเพ็ญบุญ ทั้งในโลก นี้และในโลกอื่น

การสะสมบุญไว้จะนำความสุขมาให้ เป็นต้น”

ความเป็นมาของพระอัญญาโกณฑัญญะ ท่านสืบย้อน ไปถึงสมัยพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่าปทุมุตตระ มีใจความ โดยสรุปว่า ยุคนั้นท่านเกิดเป็นบุตรคฤหบดี มีทรัพย์มากใน หงสวดีนคร ได้มีโอกาสเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าและได้ฟังธรรม พร้อมด้วยชาวเมืองเหล่าอื่น เกิดความประทับใจในพระเถระ รูปหนึ่ง ที่พระพุทธเจ้าทรงยกย่องในตำแหน่งเอตทัคคะด้าน รัต

ตัณฺณบุคคล คือ เป็นผู้เฒ่าบวชก่อนพระรูปอื่น ๆ มีความศรัทธา
 ปราารถนาที่จะได้สถานะเช่นนั้นในศาสนาของพระพุทธเจ้าใน
 อนาคต และท่านก็แสดงปริชาญาณของตนออกมา โดยการ
 มองเห็นว่า ผลทั้งหลายนั้นเกิดมาจากเหตุ ก่อนที่จะปรารถนา
 ผลควรสร้างเหตุเสียก่อน ท่านจึงได้ถวายมหาทานแต่พระ
 พุทธเจ้า พระอริยสงฆ์ติดต่อกันเป็นเวลา ๗ วัน ในวันที่ ๗ ให้
 เปิดคลังผ้า นำผ้าชั้นดีที่สุดวางไว้แทบบาทมูลของพระพุทธเจ้า
 และเท้าของพระอริยสงฆ์แล้วกราบทูลว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ขอให้ข้าพระพุทธเจ้าได้สถานะ
 ของพระเถระที่พระองค์ทรงยกย่องไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ
 ด้านรัตตัญญูเมื่อ ๗ วันก่อนเกิด นั่นคือขอให้ท่านได้บวชใน
 พระศาสนาของพระพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งในอนาคต
 และบรรลุมรรคผลก่อนคนเหล่านี้”

พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์แก่ท่าน ความว่า ความปรารถนา
 ของท่านจะประสบความสำเร็จในศาสนาของพระพุทธเจ้าทรง
 พระนามว่าโคดม ที่จะอุบัติขึ้นในโลกต่อจากนั้นอีก ๑ แสนกัป
 โดยท่านจะได้ออกบวชเป็นพระสงฆ์สาวกรูปแรก จักรู้แจ้งธรรม
 ก่อนใคร และได้รับยกย่องในตำแหน่งเอตทัคคะด้านรัตตัญญู”

โลกทรรศน์ที่นำมาติดตาม

ผลทั้งหลายในชีวิตของคนเรานั้น สืบเนื่องมาจากความคิด ทำที่ของบุคคลต่อสิ่งสัมผัสในแต่ละขณะว่า เขามีความคิด มีทำที่ ต่อสิ่งเหล่านั้นอย่างไร ในแต่ละขณะของการกระทำอารมณ์ ไม่ว่าจะจากแรงกระตุ้นจากข้างในใจตน หรือสิ่งเร้าที่มาจากโลกสัมผัส แม้ในสิ่งสัมผัสอย่างเดียวกัน แต่พื้นฐานการรับรู้ของแต่ละท่าน จะแตกต่างกัน และจะเป็นเช่นนี้เสมอ ดังคำกลอนที่กล่าวไว้ว่า

“สองคน ยลตามช่อง คนหนึ่งมองเห็นโคลนตม
คนหนึ่งตาแหลมคม มองเห็นดาวอยู่พราวพราย”

แม้หลักความเป็นจริงมีอยู่ว่า “การได้อัตภาพมาเป็นมนุษย์ การสามารถสืบสานชีวิตของตนมาได้อย่างต่อเนื่อง การมีโอกาส ฟังพระสัทธรรม และการอุปบัติของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย” เป็น สิ่งที่เป็นไปได้ยากแต่ละอย่าง ๆ แม้คนบางคนจะมีความสมบูรณ์พร้อม ๓ ประการ คือ เกิดมาเป็นคนเช่นคนไทยพุทธทั้งหลาย มีโอกาสดำรงชีวิตสืบต่อกันมา ท่ามกลางสังคมพุทธ แต่คนไม่น้อยเลยที่กลับอยู่ในสภาพของใกล้เกลือกินด่าง ทัพพีตักแกง

คนเป็นอันมากในสมัยของพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า ปทุมุตตระก็คงเป็นเช่นนั้น ไซ้ว่าพอมิพระพุทธเจ้าเกิดขึ้นจะมี คนดีสำเร็จรูปเกิดขึ้นด้วยการดลบันดาลของพระพุทธเจ้า แต่คน

เหล่านั้้นคงต้องดำเนินไปบนเส้นทางที่คนทั้งหลายได้ประสบ
ความสำเร็จกันมาแล้ว ที่จะต้องเริ่มต้นจากการยอมรับ นับถือ
ศรัทธา มีฉันทะความพอใจในความดีที่ปรากฏในรูปแบบต่าง ๆ
อันจะกลายเป็นการจุดประกายของปัญญาขึ้นภายในจิต ให้มี
การพัฒนาขึ้นไปตามลำดับ บุตรของคฤหบดีสามารถมองเห็น
คุณค่าของพระพุทธเจ้า การเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า การฟังธรรม
ในพุทธสำนัก ตามที่คนดีทั้งหลายในยุคสมัยของท่าน ได้ยึดถือ
ประพฤติปฏิบัติ

พระพุทธเจ้าก็คือพระพุทธเจ้า เป็นอภิมนุษย์ที่เข้าถึงความ
สมบูรณ์ด้วยองค์ของท่าน และการทำประโยชน์แก่ชาวโลก ใน
ฐานะที่ทรงเป็นผู้อนุเคราะห์โลก เป็นที่พึ่งของโลก เป็นผู้นำของ
ชาวโลก เพราะทรงเป็นประจักษ์พยานคนโตของชาวโลก แต่ชาว
โลกก็คือชาวโลก ในฐานะของสัตว์ผู้ซ่องติดในตัณหา อารมณ์
ยึดติดด้วยอุปาทาน มีพื้นฐานทางวาสนาบารมียิ่งหย่อนแตกต่างกัน
ยุคสมัยของพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่าปทุมุตตระฉนั้้นใด ยุคสมัย
ของพระพุทธเจ้า ของเราก็เป็นเช่นเดียวกันฉนั้้น

ในสมัยพุทธกาลมีคณอ่อย่างพระอัญญาโกณฑัญญะ
พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ พระอานนท่ ที่สามารถได้รับผล
สูงสุดจากการบังเกิดของพระพุทธเจ้า ในขณะที่มีคณอ่อย่าง

นางวิสาขา อนาคตบัณฑิตกเศรษฐี ที่เป็นพระอริยบุคคลระดับ
พระโสดาบัน และมีคนอย่างพระเจ้าปเสนทิโกศล หมอชีวก
โกมารภจ และพระเจ้ามหามานที่เป็นกัลยาณบุุชชน ได้รับจาก
การเกิดของพระพุทธเจ้าลดหลั่นกันลงมา ตามพื้นฐานบารมีใน
อดีต และการเจริญกุศลในชาติปัจจุบันของแต่ละท่าน

ในสมัยพุทธกาลนั่นเอง คนที่มีโอกาสเข้าใกล้พระพุทธเจ้า
จนบางท่านเป็นพระญาติสนิทของพระพุทธเจ้า แต่คนเหล่านั้น
กลับอาศัยการอุปถัมภ์ของพระพุทธเจ้า ความรู้สึกของตนต่อพระ
พุทธเจ้า เป็นอุปสรรคทำลายตนเองในรูปของคน “แกว่งเท้า
หาเสี้ยน รื้อฝอยหาตะเข็บ ปาฝุ่นทวนลม ถ่มน้ำลายรดฟ้า
หาความเดือดร้อนใส่ตน” จึงมีคนประเภทพระเทวทัต นาง
จิณฺจมาณวิกา พระเจ้าสุปปพุทธที่มีความรู้สึกต่อต้านพระพุทธเจ้า
จนทำตนเป็นข้าศึกกับพระองค์ให้เกิดผลในรูปของ “เนื้อไม้ได้กิน
หนังไม้ได้รองนั่ง แต่กลับเอากระดูกมาแขวนคอ”

แต่ในยุคเดียวกันนั่นเอง เราพบคนที่มีพฤติกรรมสับสนใน
รูปของชั่วเจ็ดที่ดีเจ็ดหน แต่อาศัยการทำใจให้ยอมรับนับถือศรัทธา
ในพระพุทธเจ้าได้ในกาลภายหลัง ท่านเหล่านั้นกลายเป็นคน
ประเภทต้นคุด ปลายตรงอย่างพระองค์คูลิมาล พระจิตตทัตถกะ
พระจุลลบันถก พระฉันทนเถระ เป็นต้น

เหล่านี้คือภาพจำลองเหตุการณ์แห่งยุคสมัย ที่เกิดซ้ำซาก อยู่ตลอดเวลา อันเป็นอาการแสดงให้เห็นหลักสัจธรรมในขั้นที่ ถูกต้องสมบูรณ์หาได้มองเฉพาะว่า สิ่งนั้นเป็นอะไร เมื่อไร ที่ไหน เท่านั้นไม่ แต่ประการสำคัญอยู่ที่ปัญญาที่พัฒนาขึ้นมาสามารถ หาประโยชน์จากสิ่งนั้น ๆ ได้เป็นประการสำคัญ ไม่ว่าจะโดย สถานะที่แท้จริงของสิ่งสัมผัส จะเป็นสิ่งดี คนดี สิ่งชั่ว คนชั่ว หรือกลาง ๆ ก็ตาม แต่คนฉลาดกลับหาประโยชน์ได้จากทุก ๆ อย่าง อันเป็นอาการของวิปัสสนาปัญญาทางพระพุทธศาสนา ดังที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ว่า

“เมื่อบุคคลพิจารณาสิ่งทั้งหลายด้วยอุบายวิธีอันแยบคาย มีเหตุผล เขาจะเห็นประโยชน์ได้รับประโยชน์ด้วยปัญญาเป็น เครื่องพิจารณาของตนนั่นเอง”

บุตรของคฤหบดีในสมัยของพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า ปทุมุตตระ จัดเป็นคนกลุ่มเดียวกับพวกนางวิสาขา อนาถบิณฑิกเศรษฐี คือ มีฐานของความคิดอันเป็นบารมีมากพอต่อการที่จะอาศัยความเชื่อ หรือปัญญานำตนเข้าหาสัตบุรุษคือชาวเมือง ที่ชักชวนกันไปเฝ้าพระพุทธเจ้า จนกระทั่งได้เข้าเฝ้าองค์พระพุทธเจ้าเอง ที่เมื่อเรามองย้อนกลับไปสู่เบื้องหลังของความคิดแยกแยะ คนดีคนชั่วชัดเจนเช่นนี้ แน่แน่นอนย่อมมีบารมีในอดีตสนับสนุน

มากพอสมควร จนสร้างสำนึก ความยินดีพอใจชอบใจในธรรม
 ที่ในกรณีนี้เป็นธรรมที่ปรากฏในตัวคนดีคือบัณฑิต สัตบุรุษ
 เพราะนิสัยใคร่ธรรมจะเริ่มจากจุดใดก็ตาม ย่อมกลายเป็นแรง
 ผลักดันให้คนบ้ายหน้าไปสู่ความเจริญดังที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง
 ไว้ในปรากฏสูตรตอนหนึ่งว่า

“ผู้ใคร่ธรรมเป็นผู้เจริญ ผู้ที่ชังธรรมเป็นผู้เสื่อมทราม”

ลีลาชีวิตเป็นกระแสธรรมของคฤหบดีบุตร เป็นเช่นเดียวกับ
 กับคนดีทั้งหลาย คือเป็นคนใคร่ธรรม มีความพอใจยินดีในธรรม
 และกุศลธรรมนั่นเองนำท่านเข้าสู่ความเปลี่ยนแปลงผ่านภพชาติ
 ไปตามลำดับ จนเป็นปฐมสาวกในที่สุด

การที่ศรัทธาของบุตรคฤหบดี พัฒนาไปจนเป็นการตั้งความ
 ปวารณาที่จะเป็นปฐมสาวกของพระพุทธเจ้าในอนาคตนั้น แสดง
 ให้เห็นคุณธรรมภายในใจของท่านอีกเป็นอันมาก เช่น ความเชื่อ
 มั่นที่ยังลงมั่นคงในคุณของพระรัตนตรัย และไตรสิกขาที่สามารถ
 เป็นหลักปฏิบัติพัฒนาสรรพชีวิตให้สัมผัสมผลเป็นความสะอาด สงบ
 สว่างตามสมควรแก่เหตุเสมอ ทำให้ท่านเกิดความเพียรพยายาม
 มุ่งมั่นที่จะบรรลุผลของการปฏิบัติตามไตรสิกขา ทำให้ท่านมีสติ
 ระลึกว่า ผลทั้งหลายจะมาจากเหตุ ท่านจึงพยายามสร้างเหตุ
 ด้วยการบริจาคตานแก่พระพุทธเจ้าและพระอริยสงฆ์ตลอดทั้ง

๗ วัน เพราะผลที่ท่านต้องการเป็นผลสูงสุด สิ่งที่ท่านนำมา
 บริจาคจึงเป็นผ้าที่มีค่าที่สุด เป็นการทำงานด้วยพลังจิตที่หนักแน่น
 มั่นคงไม่วอกแวกสับสน มีปัญญาเป็นหลักพิจารณา ในการ
 ปฏิบัติตามองค์ธรรม คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิอย่างต่อเนื่อง

โลกทรรศน์ของท่านในจุดนี้คือมองเห็นคุณค่าของพระ
 รัตนตรัย จนเกิดเป็นอุบายวิธีที่ท่านจะได้รับประโยชน์จากพระ
 รัตนตรัยในขณะนั้น และขณะต่อไป ตลอดถึงอนาคตกาลนานไกล
 แสดงว่าท่านทำใจของท่านให้เกิดความเชื่อความเลื่อมใสใน
 สถานะที่ควรแก่การปลุกศรัทธาปสาทะ ที่ท่านกล่าวว่ามีความ
 เลื่อมใสในวัตถุอันเลิศ ย่อมเป็นปัจจัยให้ได้ผลอันเลิศ ซึ่งได้
 ยืนยันความจริงส่วนนี้แล้วในพุทธกาล

การมองความสำเร็จของคนอื่นแล้ว เกิดมุทิตาจิต อนุโมทนา
 สาธุการต่อท่านที่ประสบความสำเร็จ เป็นฐานรองรับความดีงาม
 ที่สำคัญ

ข้อนี้พึงสังเกตว่า ธรรมชาติของคนเรานั้น จะมากไปด้วย
 ปัญหาหลักภายในจิตสองประการ คือ

วิหิงสา ความคิดในทำนองเบียดเบียน

มุ่งเห็นความพิบัติเดือดร้อนของคนอื่น สัตว์อื่น โดยเฉพาะ
 ที่เขามีความรู้สึกไม่เป็นมิตร ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในโลก

ชีวิตของคน มักจะมีการเบียดเบียนกันในรูปแบบต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องกับด้วยเสมอ ตอนที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ใหม่ ๆ ทรงตรวจดูสภาพต่าง ๆ ของโลก ทรงสรุปปัญหาหลักของสังคมว่ามาจากการเบียดเบียนกันเป็นพื้น หากคนสามารถบรรเทาความคิดในทางเบียดเบียนได้ ปัญหาจะลดลงไปมากทีเดียว จึงทรงเปล่งพระอุทานว่า

“การไม่เบียดเบียนกัน คือการสำรวมระวังในการเกี่ยวข้องกับคน สัตว์ทั้งหลายเป็นความสุขในโลก”

ริษยา ความทนเห็นคนอื่นได้ดีไม่ได้

โดยเฉพาะคนที่ตนมีความรู้สึกไม่เป็นมิตร ได้รับลาภ ยศ สรรเสริญ ความสุข มักจะเกิดความริษยา เพราะไม่อาจทำให้ยอมรับการได้ลาภ ยศของคนเหล่านั้นได้

ดังนั้นในกรณีของคฤหบดีบุตร สามารถทำใจให้เกิดมุทิตา จนแสดงออกมาในรูปของอนุโมทนาสาธุการต่อพระที่ได้รับยกย่อง แสดงว่าท่านมีความรู้สึกเป็นมิตรกับพระสงฆ์ทั้งปวง อันสืบเนื่องมาจากการยอมรับนับถือพระรัตนตรัย ระดับที่อำนวยให้ท่านเข้าวัดฟังธรรมจำศีล ตามหลักการครองชีวิตของพุทธศาสนิกชน คุณภาพทั้งหลาย

การมองคนอื่น สัตว์อื่น ตามพื้นฐานของความเป็นพุทธนั้น

ควรมองอย่างไร จึงจะเป็นความถูกต้อง

เมื่อมองจากโครงสร้างของศีล การเจริญเมตตาในพิธีกรรมของชาวพุทธทั้งหลายจะพบว่า การมองสรรพชีวิตแนวพุทธนั้น เป็นโลกทรรศน์ที่สมบูรณ์ที่สุด เพราะปรับสภาพจิตของตนให้ยอมรับนับถือความมีชีวิตของท่านเหล่านั้น เมื่อมองจากชีวิตหรือลมหายใจเข้าออกที่ท่านใช้คำว่า “ปาณะ หรือ ปราณ” ย่อมกระจายความรู้สึกยอมรับนับถือสถานะ สิทธิของคน สัตว์ พืช ในแง่ของการปฏิบัติตามหลักของศีล จึงปรับอาบัติแก่พระที่ละเมิดสิทธิในชีวิตของคน สัตว์ พืช พอมาถึงการแผ่เมตตา ท่านใช้คำว่า **สพฺเพ สดฺตา** ที่แปลว่า **สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง**

จากหลักการนี้เป็นการชี้ให้เห็นว่า การมองคน สัตว์ บนพื้นฐานของความเป็นพุทธ ต้องมองด้วยความรู้สึกเป็นมิตร มิตร หรือเมตตา มีความรักใคร่ปรารถนาที่จะเห็นสรรพชีวิตอยู่ดีมีสุข ไม่มีเวร ภัย อันตราย

หลักการสำคัญในการมองสรรพชีวิต ตามหลักของพระพุทธานุศาสนาคือการปรับจิตของตนไปตามความเปลี่ยนแปลงของคน สัตว์ ตามโครงสร้างของพรหมวิหารทั้ง ๔ ประการ โดยมีพื้นฐานอยู่ที่เมตตา ซึ่งทำหน้าที่ขจัดกิเลสประเภทราคะ โทสะ พยาบาท จนถึงความรักที่เจือด้วยความต้องการทางเพศออกไป

ทำให้ใจมีความรู้สึกเมตตา พัฒนาออกมาในรูปการกระทำ การพูดกับคน หรือพูดถึงคน ดำเนินไปบนพื้นฐานจิตที่กอบปรักด้วยเมตตา ยามใดที่คน สัตว์ที่เราเมตตาประสบปัญหา ทุกข์ ภัย อันตราย ที่ตามปกติแล้ว หากคนไม่มีเมตตาต่อกัน จะแสดงอาการออกในรูปของการเบียดเบียน ช้ำเต็ม สะใจ แต่เพราะใจเมตตาต่อคน สัตว์นั้นเป็นฐานอยู่ ใจจะเปลี่ยนเป็นกรุณา ต้องการที่จะช่วยเหลือคน สัตว์เหล่านั้นให้หลุดพ้นจาก ทุกข์ ภัย โรค ที่เขากำลังประสบ ความกรุณาจึงเป็นคุณธรรมที่นำความ ร่วมเย็นมาสู่คนที่ได้รับความกรุณา จนสามารถพัฒนาให้เป็น กรุณาสากล อย่างที่พระพุทธเจ้า พระอรหันต์ทั้งหลาย ท่าน เห็นสรรพชีวิตตกอยู่ในห้วงของความทุกข์ระดับต่าง ๆ จึงเกิด ความกรุณาต่อสรรพสัตว์ ทรงบำเพ็ญพุทธจริยา เพื่อบรรเทาทุกข์ ของสรรพสัตว์ จนได้รับการยกย่องว่า ทรงมีความกรุณาดุจห้วง ทะเลหลวง

จากความรู้สึกเมตตา ไมตรี มีความเป็นมิตรต่อกันนั่นเอง เมื่ออีกฝ่ายหนึ่งได้รับผลดีงามที่สรุปรวมเป็นโลกธรรมฝ่ายที่ ทุกคนปรารถนา คือ ลาภ ยศ สรรเสริญ ความสุข ที่หากคน ซึ่งได้รับผลนั้นเช่นนั้นเราไม่มีความรู้สึกเป็นมิตรแล้ว ใจจะ แปรผันเป็นความริษยา หรืออย่างเบา ๆ ก็ขอมีส่วนร่วม ส่วนแบ่ง

ในลาภ ยศ สรรเสริญ ความสุข จากเขา แต่เพราะมีเมตตา ไม่ตรี เป็นมิตรกับเขา จึงมีความรู้สึกชื่นชม ยินดี ต่อการได้ดีของท่าน เหล่านั้น โดยตนเองหาต้องการอะไรจากท่านไม่ กลับมีความ รู้สึกปรารถนาที่จะเห็นท่านอันเป็นมิตร ดำรงชีวิตท่ามกลางลาภ ยศ สรรเสริญ ความสุขได้นาน ๆ

ในกรณีของคฤหบดีบุตรที่กล่าวมาข้างต้น ท่านมิได้มีความ รู้สึกเป็นมิตรต่อพระสงฆ์เพียงอย่างเดียว แต่มีความเคารพ นับถือ ศรัทธา มีความปรารถนาที่จะเดินตามรอยเท้าท่านไป จนสามารถ สัมผัสผลเช่นเดียวกับที่ท่านรูปนั้นได้รับ แม้ว่าจะต้องใช้เวลานาน ก็ตาม

การเห็นคนอื่นได้ดีแล้ว ต้องการได้ดีอย่างท่านได้นั้น หาก ขาดคุณธรรมเป็นฐานใจหนักแน่นมากพอสมควรแล้ว โอกาสที่ จะใช้วิธีการในการได้มาด้วยวิธีการที่ไม่ถูกต้องจะเกิดขึ้นได้ง่าย ๆ สมมติว่าเรามีความรู้สึกเฉย ๆ หรือไม่เป็นมิตรกับคนที่ได้ลาภ ยศ สรรเสริญ ความสุข ท่าทีต่อคนนั้นจะเปลี่ยนแปลงไป และมีความเสี่ยงต่อการทำผิดสูง เพราะนั่นคือจะเกิดอาการริษยา แข่งดี ต้องการได้อย่างที่ท่านได้ แต่ไม่อาจควบคุมทิศทางการ ความ ต้องการได้ การแสวงหาจึงอาจจะออกในรูปแบบต่าง ๆ เช่น

ปล้นแย่งชิงเอาแบบโจร ดังที่มีข่าวคราวให้ได้ยินได้ฟัง

ข่าวคนขายของ รับเงินเดือน ประกอบธุรกิจประสบความสำเร็จ หรือได้ลาภลอยในลักษณะต่าง ๆ ถูกปล้น แย่งชิงผลประโยชน์ไป

- ขอแบ่งผลประโยชน์เหล่านั้นในรูปของการบีบบังคับ ขอร้อง หากไม่ยอมแบ่งให้จะโกรธและอาจจะใช้วิธีแรกก็ได้

- สร้างเหตุเพื่อให้เกิดผลอย่างที่ท่านได้ ในรูปของการ แข่งขัน การขอมีส่วนแบ่งด้านตลาดหรือต้องการเอาชนะโดยไม่คำนึงถึงวิธีการในการได้มา จะออกมาอย่างไรขึ้นอยู่กับพื้นใจ ของเขาเป็นสำคัญ

วิธีการเพื่อให้ได้มาซึ่งสถานะของรัตตัญญูบุคคล และ ปฐมสาวกของคฤหบดีบุตรในกรณีนี้เป็นวิธีการที่ถูกสมควร แก่การถือตามปฏิบัติตามอย่างยิ่ง เพราะดำเนินไปตามลำดับ ขั้นตอนของเหตุผล เมื่อต้องการผลสูงเหตุก็ต้องมีจิตใจเข้มแข็ง มีประสิทธิภาพที่ทำให้เกิดผลสูงได้ในที่สุด

ข้อที่น่าสังเกตมากเป็นพิเศษ คือ พระอริยสาวกในเถรคาถา เถรีคาถา อปาทาน ยามที่ท่านตั้งความปรารถนาต่อพระพักตร์ พระพุทธเจ้า เมื่อได้เข้าถึงสถานะพิเศษทางพระพุทธศาสนาใน อนาคตนั้น จะเริ่มต้นที่การบำเพ็ญทานอันเป็นการดำเนินไปบน หลักการเดียวกันกับพระโพธิสัตว์และแม้แต่เวลานำเอาบารมี ๑๐ มาเรียงลำดับ ท่านก็เรียงทานบารมีไว้เป็นลำดับแรก และ

เน้นไปที่วัตถุทานเป็นหลักไว้ก่อนเสมอ

ปัญหาว่า ทำไมจึงต้องเริ่มต้นที่ทานบารมี?

จากหลักการวิธีการที่ยุติกันเช่นนี้ เมื่อมองแยกแยะออกไปในรายละเอียดตามหลักขององค์ธรรมฝ่ายกุศลและอกุศล ธรรมชาติธรรมดาของชีวิตแล้ว จะพบความต่อเนื่องกันของ กุศลธรรมที่เกิดขึ้น และความจางคลายของอกุศลธรรมที่ตรงกันข้ามกับเหตุปัจจัยแห่งทานบารมีเป็นอันมาก เช่น

ความชั่ว บาบอกุศลทั้งหลายสรุปรวมแล้วล้วนสืบเนื่องมาจากความโลภ ความโกรธ ความหลงที่มาจากรากเดียวกัน คือ อวิชชา ความไม่รู้ ความรู้ไม่จริง และความรู้ที่จำเป็นต้องมีในตอนต้น ๆ ที่สามารถช่วยตนให้ดำเนินไปบนเส้นทางแห่งธรรมได้ จำเป็นจะต้องรู้ในส่วนของบาป บุญ คุณ โทษ จนมีความฉลาดในประโยชน์ว่า ทำอย่างไรจะได้ประโยชน์จากสิ่งนั้น ๆ อย่างน้อยในขณะนั้น ๆ

ในขณะที่เดียวกับสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่คุกคามชีวิตทั้งหลายที่ท่านสรุปรวมเป็นทุกข์ ภัย โรค หรือสรุปรวมเป็นความทุกข์นั้น สรรพชีวิตสามารถครองชีวิตอยู่ได้ด้วย “อาหาร” ในขณะเดียวกัน สรรพชีวิตมีความขาดแคลน อัดคัด ไม่อาจตอบสนองความต้องการของตนในเรื่องอาหารได้ทุก ๆ คน พระพุทธเจ้าจึง

ทรงแสดงธรรมชาติของชีวิตในส่วนของอาหารว่า

“ความหิว ความกระหายเป็นโรคอย่างยิ่ง ในขณะที่สัตว์ทั้งหลายจะดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยอาหาร” การขาดแคลนอาหาร จึงสร้างปัญหาถาวรในสังคมทุกยุคทุกสมัย ที่มักพูดกันว่า “ปัญหาเรื่องปากเรื่องท้อง”

ดังนั้น จากการเผชิญปัญหาร่วมกันของคน สัตว์ ช่วยสร้างความรู้ ความเข้าใจ เห็นใจ ห่วงใยอาหารต่อกัน จนมีกิจกรรมสงเคราะห์ เลี้ยงดู อภิบาล บำรุงรักษา อันเป็นอาการของท่านมาโดยปกติของคนที่เกี่ยวข้องผูกพัน ท่านในรูปของการสงเคราะห์จึงกระจายออกไปในรูปของการสร้างโรงงาน มีการให้ทานอย่างต่อเนื่อง หรือสงเคราะห์ อนุเคราะห์ตามกำลังความสามารถ คนแต่ละยุคแต่ละสมัยสามารถสัมผัสผลดีงามจากการสงเคราะห์ การให้ทานด้วยตนเองมากบ้างน้อยบ้าง โดยเฉพาะการได้รับความรู้สึกเป็นมิตร มีไมตรีจิตรักใคร่ผูกพันกัน จนกลายเป็นการสงเคราะห์กันและกันตามสมควรแก่ฐานะ การให้ทาน การสงเคราะห์ จึงเป็นสายใยแห่งความรัก ความเคารพ ความนับถือ การสงเคราะห์กัน การยุติปัญหาคือการทะเลาะวิวาทกัน สร้างสรรค์พัฒนาสามัคคี เอกลักษณ์ให้เกิดแก่คนสองคนขึ้นไปจนถึงคนส่วนมาก

ในโครงสร้างของความเป็นทานนั่นเอง เป็นการปฏิบัติ
กุศลธรรมที่ทำหน้าที่ขจัด บรรเทาอาการของความโลภ โกรธ
หลงให้เบาบางลงไปตามลำดับ องค์ประกอบของทานที่เป็นหลัก
ก็คือ

- เจตนาในการให้ทาน ที่ท่านเรียกว่าจาคเจตนา จะต้อง
ผ่านการใช้ปัญญาพิจารณาเห็นคุณประโยชน์จากการให้ ตาม
แต่ใครจะคิดเห็นได้ระดับใด แต่ละความคิดสามารถนำไปสู่การ
ให้ทานได้ทั้งนั้น ในสารสูตร สังยุตตนิกาย สคาถวรรค เทวดา ๗
ตน ได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า กล่าวแสดงความชื่นชมในทาน จาก
พื้นฐานความคิดที่แตกต่างกัน แต่นำไปสู่การให้ทานด้วยกัน
พระพุทธเจ้าทรงอนุโมทนา จะได้นำลำดับความคิดของท่าน
เหล่านั้นมาเรียงไว้ตามลำดับ คือ

๑. “ข้าแต่ท่านผู้นิรทุกข์ การให้ทานนี้ดีนัก เพราะตระหนี่
และเพราะมัวเมา คนจึงไม่ได้ให้ทาน แต่ทานนี้เป็นสิ่งที่ผู้รู้
ผู้หวังบุญควรให้โดยแท้”

๒. “ข้าแต่ท่านผู้นิรทุกข์ การให้ทานนี้ดีนัก อன்றี้ แม้มี
ของน้อยก็ให้ไปตามน้อยจะเป็นการดี คนพวกหนึ่งแม้มีน้อยก็
เจียดให้ได้ คนพวกหนึ่งมีมากแต่ไม่ให้เสียเลย ทักซิณา
ทานที่คนสละให้จากของที่มีน้อยมีค่าเท่ากับสหัสทาน คือการ

ให้ของเป็นพัน ๆ”

๓. “ข้าแต่ท่านผู้นิรทุกข์ การให้ทานนี้ดีนัก แม้มีของน้อยก็ให้ไปตามน้อยก็เป็นการดี อนึ่ง แม้ให้ด้วยศรัทธาก็เป็นการดี ปราชนูทั้งหลายกล่าวว่า การให้ทานกับการรบเสมอกัน นักรบแม้มีจำนวนน้อยก็เอาชนะปรบักษ์จำนวนมากได้ ถ้าบุคคลมีศรัทธา แม้น้อย ให้ไปตามน้อยไซ้ การให้น้อยนั้นแหละ เขาจะเป็นผู้ได้รับความสุขในกาลภายหลัง”

๔. “ข้าแต่ท่านผู้นิรทุกข์ การให้ทานนี้ดีนัก แม้น้อยก็ให้ไปตามน้อยก็เป็นการดี แม้ให้ด้วยศรัทธาก็เป็นการดี อนึ่ง การให้ของที่ได้มาในทางที่ชอบธรรมก็เป็นการดี คนใดให้ทานด้วยของที่ได้มาในทางที่ชอบธรรม ด้วยความขยันหมั่นเพียร ผู้นั้นจะข้ามแม่น้ำชื่อ เวตรณีของพระยายม ช่วยให้เข้าถึงฐานะอันเป็นทิพย์ได้”

๕. “ข้าแต่ท่านผู้นิรทุกข์ การให้ทานนี้ดีนัก แม้น้อยให้ไปตามน้อยก็เป็นการดี แม้ให้ด้วยศรัทธาก็เป็นการดี แม้ให้ของที่ได้มาโดยชอบธรรมก็เป็นการดี อนึ่ง การเลือกให้ก็เป็นการดี ทานที่เลือกให้นี้พระสุคตทรงสรรเสริญ สมณพราหมณ์เหล่าใด เป็นทักษิณียบุคคล มีอยู่ในชีวลโลกนี้ ทานที่ให้ในสมณพราหมณ์เหล่านั้น เป็นทานมีผลมาก เปรียบเสมือนพืชที่หว่านลงในนาดี

ย่อมมีผลมากฉะนั้น”

๖. “ข้าแต่ท่านผู้นิรทุกข์ การให้ทานนี้เป็นการดี แม้มีน้อยให้ไปตามน้อยก็เป็นการดี แม้ให้ด้วยศรัทธาก็เป็นการดี แม้ให้ของที่ได้อมาโดยชอบธรรมก็เป็นการดี แม้การเลือกให้ก็เป็นการดี”

“อนึ่ง แม้ความล้าวมในสัตว์ที่มีชีวิตทั้งหลายก็เป็นการดี บุคคลใดไปในที่ไหน ๆ ไม่เบียดเบียนสัตว์ไม่ทำบาปเพราะกลัวภัยคือการดีเตียน ปราชญ์ทั้งหลายย่อมสรรเสริญบุคคลนั้นเป็นคนฉลาด เพราะในการทำบาปนั้นนักปราชญ์สรรเสริญคนฉลาด หาสรรเสริญคนกล้าไม่ แท้จริงสัตบุรุษทั้งหลายไม่ทำบาปเพราะความกลัว”

เมื่อเทวดา ๖ ท่านกล่าวแสดงความเห็นของตนเรื่องทานตามลำดับ เทวดาคนที่ ๗ กราบทูลถามพระพุทธเจ้าว่า คำกล่าวของเทวดาทั้ง ๖ ตนนั้นของใครเป็นสุภาสิต รับสั่งว่า

“คำของแต่ละท่านล้วนเป็นสุภาสิตโดยปริยายนั้น ๆ” แล้วรับสั่งว่า

ทานนั้น ท่านผู้มีปัญญาได้สรรเสริญกันไว้มากแท้ แต่ยังมีธรรมบทหนึ่งประเสริฐกว่าทานคือว่า “สัตบุรุษทั้งหลายผู้มีปัญญาแต่ก่อน ๆ มา ได้ลุถึงพระนิพพานกันทั้งนั้น”

ข้อความจากสาธุสูตรข้างต้นนั้น ได้นำข้อความเกือบเต็มจากพระสูตร ทำให้พบข้อความซ้ำ ๆ กัน กรณีของการให้ทาน ทั้งนี้ต้องการสะท้อนให้เห็นว่า

ความยินดีกับความดี คนดีกับคนดี ย่อมเข้ากันได้สนิท
 สนมกลมกลืน เหมือนน้ำกับน้ำ น้ำกับน้ำนมสามารถผสม
 เข้ากันได้

การถกเถียง ความขัดแย้ง การคัดค้านกันในสังคมคนดีจึงไม่มี มีแต่ส่งเสริมสนับสนุนกัน แนวการเสนอเรื่องทานของเทพเหล่านั้น คือ แนวทาง “อภิปราย” ที่เรานิยมทำกัน รูปแบบสำคัญของการอภิปรายคือการไม่คัดค้าน ขัดแย้งกัน มีลักษณะเสริมเต็มเต็มหัวข้อการอภิปราย

ทานที่ท่านนำมายกย่องสรุปแล้วมี ๖ ลักษณะ คือ

วัตถุทาน การให้ทานทั่วไปในรูปของการสงเคราะห์
 อนุเคราะห์ บูชาก็ตาม

อัปภทาน เมื่อมีของน้อยก็ให้ไปตามของน้อย

สัทธาทาน การให้ไปตามศรัทธาที่เกิดขึ้นในทาน ผู้รับ

วิเจยยทาน ทานที่ให้หลังจากได้ใคร่ครวญพิจารณาถึงสิ่ง
 ที่ตนจะให้ คนที่ตนจะให้ และเจตนาในการให้ของตนเสียก่อน
 ที่เมื่อให้ไปแล้วไม่เป็นการส่งเสริมคนชั่ว สร้างปัญหาแก่ตน จน

บั่นทอนความศรัทธาของตนให้ลดลง ที่เราเรียกกันว่าเสียความรู้สึก

ธัมมลัทธาน การให้สิ่งที่ตนได้มาในทางที่ชอบธรรม ไม่หลอกลวง ข้อโกง ลักขโมยของของคนอื่นมา แสดงว่ากว่าจะมีของมาให้ ท่านผู้นั้นได้ผ่านการเลี้ยงชีพในทางที่ชอบธรรม มาก่อนแล้ว

อภัยทาน เป็นการเจริญเมตตาไมตรีต่อสรรพสัตว์ มีความอดกลั้น อดทน อภัยต่อคน สัตว์ที่แม้เขาจะสร้างปัญหาให้แก่ตน

การให้ทานทั้ง ๖ ลักษณะ เป็นเหมือนสงครามที่ต้องต่อสู้กับความโลภ โกรธ หลงระดับหยาบ ๆ จนสามารถสยบอกุศลเหล่านั้นลงไปได้ ท่านจึงบอกว่าเสมอกับการทำสงครามที่อกุศลกับกุศลต่อสู้กันตลอด ผู้ศึกษาธรรม ปฏิบัติธรรมจะพบว่า มีบ่อยครั้งที่กุศลเจตนาเกิดขึ้น ต้องการจะเสียสละแก้อกุศลคนอื่น แต่กลับทำไม่ได้

ยิ่งไปกว่านั้น หากมีการจดจารึกขณะที่กุศลเจตนาเกิดขึ้น ต้องการจะทำความดีอย่างนั้นอย่างนี้มีมากกว่ามากที่ไม่อาจทำได้นั้นแสดงว่า “พลังแห่งกุศลธรรมไม่มีกำลังมากพอต่อการเอาชนะอกุศลภายในใจของตน”

การเจริญกุศลทุกรูปแบบมีลักษณะเป็นสงครามในใจที่

ต้องต่อสู้กันตลอดกาลยาวนาน คงต้องผลัดกันแพ้ผลัดกันชนะ จนกว่าจะบรรลุมรรคผลอย่างพระอัญญาโกณฑิยาญะ เป็นต้น เมื่อนั้นการชนะที่ไม่กลับแพ้ตลอดไปจึงจะเกิดขึ้น

การบำเพ็ญทานที่เรียกว่าทานบารมี คือ การเก็บการสะสมความดีด้วยการให้ทานนั้น จากคำกล่าวของเทวดาทั้งหลาย และบทสรุปของพระพุทธเจ้า แสดงให้เห็นว่า ในกระบวนการของการให้ทานนั่นเอง ได้พัฒนาความไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง จนสามารถขจัด บรรเทาความโลภ โกรธ หลงลงไปตามลำดับ คือ

กุศลเจตนาที่ปรารถนาทานในรูปแบบต่าง ๆ โดยมองเห็นว่าเป็นกิจที่ควรทำ เป็นอาการของความไม่หลงหรือปัญญา ทำหน้าที่ขจัดโมหะ คือความไม่รู้บาป บุญ คุณ โทษออกไป

ใจของผู้ให้ทานได้นั้นต้องขจัดความโลภ ความเสียดาย ความตระหนี่ในสิ่งที่ตนจะให้ออกไป จนสามารถสละทรัพย์สินของตนแก่คนอื่นได้

ความรู้สึกต่อผู้รับ ใครจะให้ของอะไรแก่ใครก็ตาม ตนจะต้องมีความรู้สึกดีต่อคนที่ตนจะให้ เช่น มีความรัก เคารพ นับถือ ศรัทธา เมตตา กรุณา หวังดี เป็นมิตรเป็นต้นต่อบุคคลนั้น หากมีความโกรธ ไม่พอใจ ริษยา เป็นต้น จะไม่อาจให้อะไร ๆ แก่คนคนนั้นได้ แสดงว่าการให้ทานแต่ละคราว ความโลภ

ความโกรธ ความหลงต้องลดลงไปก่อนเสมอ ถ้าอาการของกิเลสเหล่านี้ยังมีความเข้มข้นอยู่ การให้ทานจะเกิดขึ้นไม่ได้

ในที่นี่เทวดาคนที่ ๖ ยังพูดไปถึงอภัยทาน เน้นที่การจัดกิเลสประเภทโทสะ ความโกรธ ที่ตามปกติแล้วปริมาณของบุญ ความดี คุณภาพของจิต ท่านกำหนดที่การสามารถลดละกิเลสประเภทไหนได้มากกว่ากันเป็นสำคัญ เพราะอาการของกิเลส ๓ ประเภทนี้

กิเลสสายโลภะ คือ สายคว้าเข้ามาหาตน มีโทษไม่มาก แต่ทำให้คลายจากใจได้ยาก

กิเลสสายโทสะ คือ สายผลักออกไป มีโทษมาก แต่สามารถทำให้จางคลายจากใจได้ง่ายกว่า

กิเลสประเภทโมหะ คือ กิเลสประเภทอุ่ม ยึดไว้ มีโทษมากด้วย และทำให้คลายไปยากด้วย

การให้วัตถุทาน เมื่อเทียบกับอภัยทานแล้ว การให้อภัยจะมีผลมีอานิสงส์มากกว่า เพราะสามารถลดความรุนแรงของกิเลสประเภทมีโทษมาก คือโทสะออกไป

การที่คนสามารถให้อภัยแก่คนอื่นได้ ย่อมแสดงว่าท่านมีเมตตา กรุณาต่อคนคนนั้น จากฐานใจที่กอบปรีย์ด้วยเมตตา กรุณานั้นเอง นำให้ท่านสามารถบำเพ็ญธรรมทาน มีการบอกกล่าว

ชี้แนะ ให้เหตุผล สอนธรรมแก่คนที่ท่านเมตตา กรุณา อាកาร
 ที่แสดงออกมาเช่นนี้ ในแง่ของการปฏิบัติธรรมย่อมยืนยันถึง
 ความมีปัญญา มีความบริสุทธิ์ มีความเมตตากรุณา ตามรอย
 ยุคบาทของพระพุทธเจ้า อันเป็นการทำคุณสมบัติของความ
 เป็นพุทธของตนให้สมบูรณ์ขึ้นตามลำดับนั่นเอง

ดังนั้น ท่านมัย บุญที่สำเร็จด้วยการบริจาคทาน ยังเป็น
 การสะสมบารมีของสัตบุรุษทั้งหลายนั้น จะมากหรือน้อยก็ตาม
 เมื่อมองย้อนกลับมาสู่สภาพจิตของท่านในขณะที่บริจาคทาน
 ท่านย่อมรู้ด้วยใจของตนด้วยตนเองว่า ในขณะที่นั้นตนได้สัมผัส
 พระพุทธคุณได้ระดับหนึ่งเสมอ

กุศลเจตนา กุศลกรรมที่คฤหบดีบุตรได้ทำในครั้งนี้ จุด
 มุ่งหมายคือเพื่อเป็นเหตุให้เกิดผล คือ การได้รับแต่งตั้งในตำแหน่ง
 รัตตัญญูบุคคล ในศาสนาของพระพุทธเจ้าในอนาคตกาล การ
 ทำความดีโดยมีจุดมุ่งหมายผลสูงสุดในลักษณะนี้เป็นปฏิปทา
 หลักประการหนึ่ง ของท่านที่ปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า พระ
 ปัจเจกพุทธเจ้า และพระอรหันต์ทั้งหลาย เป็นต้น

ปัจจุบันมีคนเป็นอันมากแนะนำสั่งสอนกันในทำนองว่า
 จะทำบุญอะไรก็ตามไม่ต้องตั้งความปรารถนาให้อานุภาพของ
 บุญอำนวยผลให้แก่ตนอย่างนั้น อย่างนี้ ท่านที่พูดจะเอาหลัก

ฐานมาจากไหนยังไม่เคยพบ แต่แนวการศึกษา ปฏิบัติธรรมตาม
หลักพระพุทธศาสนานั้น หากไม่ต้องการปฏิบัติในลักษณะ
สู้มเสี่ยงมากเกินไปแล้ว ควรจับหลักการสำคัญ คือ

ในกรณีเหล่านั้น พระพุทธเจ้า นักปราชญ์ บัณฑิตทาง
พระพุทธศาสนาได้แสดงไว้อย่างไร

หลักธรรมเหล่านั้น มีการแสดงไว้ในพระพุทธศาสนา
หรือไม่ ถ้าไม่แสดงไว้สามารถเทียบเคียงกับหลักที่ทรงแสดง
ไว้ในฐานะที่ควรประพฤติ หรือควรเว้นได้ไหม

การทำเช่นนั้นพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอริย
บุคคล บัณฑิตทั้งหลาย ท่านได้เคยประพฤติ ปฏิบัติมาหรือไม่
หากพระพุทธเจ้าแม้ในสมัยที่ยังเป็นพระโพธิสัตว์ได้เคยประพฤติ
ปฏิบัติ สามารถจับเป็นหลักตามที่ท่านแสดงไว้ในสาธุนธรรม
ที่ว่า

“จงเดินไปตามหนทางที่ท่านได้เคยเดินมาแล้ว”

พึงสังเกตว่าเจตจำนงของท่านเหล่านั้น ไม่ใช่เรื่องของการ
บวงสรวง อ้อนวอนในรูปของการขออำนาจการดลบันดาล แต่
เป็นการสร้างเหตุเพื่อให้เกิดผลตามที่ตนต้องการ โดยมีการเน้น
ย้ำที่เหตุสมบูรณ์ ทำให้พบหลักฐานที่เหมือนกันของพระอริยะ
ทั้งหลาย คือ การครองชีวิตบนเส้นทางแห่งบารมีธรรม สามารถ

เคี้ยวกรำจนบารมีเหล่านั้นสมบูรณ์ถึงขั้นเป็นปรมัตถบารมี ที่ช่วยให้ท่านมีบารมีเต็มในสมัยพุทธกาล และได้บรรลุมรรคผลอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการตั้งความปรารถนาในคราวนั้นแล้ว ดำรงตนมั่นคงบนเส้นทางแห่งบารมีธรรมดังกล่าว

หลังจากท่านได้กราบทูลความปรารถนาของท่าน ถวายพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า ปทุมุตตระ และพระองค์ทรงพยากรณ์ว่า ความปรารถนาของท่านจะสำเร็จในสมัยของพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า โคตมะ ท่านคงปฏิบัติตนไปตามหลักธรรมทางศาสนา หลังจากที่พระพุทธเจ้าปทุมุตตระปรินิพพาน ท่านเป็นกำลังสำคัญในการก่อสร้างกำแพงแก้วล้อมพระเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ เมื่อถึงคราวประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ท่านยังได้สร้างเรือนแก้วประดิษฐานไว้ภายในพระเจดีย์อีก

ความมุ่งมั่นของท่านช่วยให้เกิดพัฒนาการด้านต่าง ๆ ในส่วนของทาน อันรวมเป็นบุญนิธิขุมทรัพย์ คือ บุญ ที่เมื่อบุคคลได้เก็บสะสมไว้บ่อย ๆ ย่อมเป็นปัจจัยให้เกิดความสุขตามสมควรแก่ฐานะ ดังที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ว่า

“เมื่อบุคคลจะทำบุญ ให้ทำบุญนั้นบ่อย ๆ ให้ปลุกฝังความพอใจในบุญนั้น เพราะบุญที่บุคคลสะสมไว้จะนำ

ความสุขมาให้”

การสะสมบุญที่ชัดเจน คือ คุณภาพจิตของคนที่ทำบุญ คือ พลังบุญจะเพิ่มขึ้น สามารถทำความดีที่ทำได้ยากขึ้นไปตามลำดับ และผลแห่งบุญประเภททาน ผู้บำเพ็ญบุญระดับนี้ จะสามารถสัมผัสได้ในขณะนั้น ๆ กาลต่อไปจนถึงภพชาติต่อไป ตามกระบวนการให้ผลของกรรม คือ ให้ผลในชาตินี้ ให้ผลในชาติต่อไป และให้ผลในภพชาติต่อ ๆ ไป ข้อนี้พระพุทธเจ้า ทรงแสดงอานิสงส์ คือ ผลดีของการให้ทานไว้ ความว่า

ผู้ให้ทานย่อมเป็นที่รัก พอใจของคนเป็นอันมาก

สัตบุรุษผู้สงบ ย่อมคบหาสมาคมกับผู้ให้ทาน

เกียรติคุณอันดีงามของคนให้ทานย่อมฟุ้งกระจายไป

ในทิศทั้งหลาย

จิตใจของคนที่ให้ทานจะไม่เห็นห่างจากธรรมของผู้
ครองเรือนที่เป็นคนดี

ยามจะต้องตายจากโลกนี้ไปจะตายอย่างมีสติไม่หลงตาย

และหลังจากตายไปแล้วจะบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์

ตามหลักของความจริงแล้ว ภายใต้อาณัติของแต่ละคนนั้น ย่อมมีการสะสมความดีความชั่วไว้ด้วยกันทั้งนั้น การเก็บการสะสมความดีไว้ ท่านเรียกความดีนั้นว่า “บารมี” แต่ความชั่ว

ที่ใจเก็บสะสมไว้ ท่านเรียกว่า “อาสวะ” คือ การเก็บสะสม ความชั่วภายในจิตคนแต่ละคนจึงมีทั้งบารมี และอาสวะ ปัญหา สำคัญว่าใครสะสมอะไรไว้มากกว่ากันเท่านั้น

พระอัญญาโกณฑัญญะในอดีตกาลนั้น หลังจากท่านได้ ตายไปแล้วก็บังเกิดในสุคติ ผ่านภพชาติที่ประณีตมาตามลำดับ ตามแรงของกุศลกรรมที่ท่านได้กระทำ บำเพ็ญมาอย่างต่อเนื่อง ท่านบอกว่าส่วนมากจะบังเกิดเป็นเทพบุตร

ในศาสนาของพระวิปัสสีสัมพุทธเจ้า ท่านได้เกิดเป็นบุตร ของพ่อค้าชาวเมืองพันธุมวดี มีนามว่า มหากาล และมีน้อง ชายชื่อว่า จุลกาล ปรากฏว่าพี่น้องไม่ค่อยลงรอยกัน ในการ บำเพ็ญทาน น้องชายเป็นคนตระหนี่ แต่ท่านมหากาลกลับมี ศรัทธาในพระพุทธศาสนา จบลงด้วยการแบ่งสมบัติออกเป็น สองส่วนกับน้องชาย ท่านใช้สมบัติส่วนของตน บำเพ็ญทาน ทุกขั้นตอนของการทำนา กว่าจะมีการเก็บเกี่ยวเสร็จ สามารถ บริจาคทานจากข้าวในนาได้หลายครั้ง

ข้อนี้พึงสังเกตว่า พื้นฐานทางจิตของท่านมีบารมีธรรม เข้มข้นมากขึ้น การบริจาคทานของท่านได้รับการต่อต้าน ชัดขวาง และคนที่ต่อต้านขัดขวางเป็นน้องชายของท่านเอง แต่ความรักน้อง เทียบกับความรักบารมีธรรมไม่ได้หรอก เพราะญาติพี่น้องใน

ระดับหนึ่ง แสดงว่า เคยทำบุญร่วมกันมาในชาติปางก่อน ดังที่ พระพุทธเจ้าทรงแสดงเหตุให้คนเกิดร่วมกัน ใกล้เคียงกัน สืบเนื่องจากการมีศรัทธา คีล ความเสียสละ ปัญญาเสมอกันใน ชาตินั้นหรืออย่างน้อยใกล้เคียงกัน จะเป็นพลังสำคัญนำคนเกิด ร่วมกัน ที่เรามักคุ้นกับคำว่า

“บุพเพสันนิวาส การอยู่ร่วมกันมาในปางก่อน”

แต่ความจริงตรงนี้เมื่อสาวลึกลงไป ปรากฏคนแต่ละคน เกิดมาด้วยกรรมของตน ครองชีวิตอยู่ด้วยกรรมของตน และ แม้จากโลกนี้ไปก็อาศัยกรรมของตนเองเป็นหลัก

การที่ท่านเลือกที่จะรักษาความดี พัฒนาความดี อันเป็น คุณภาพ คุณค่าของชีวิตที่เป็นสมบัติติดตัวแทนที่จะไปให้ความสำคัญกับสมบัติติดโลก ที่มีฐานะเป็นเพียงปัจจัยเครื่องอาศัย ในการดำรงชีวิตเท่านั้น แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางปัญญา ที่มีลักษณะเป็นแสงสว่างส่องใจ ส่องโลก ชีวิต สังสารวัฏ ใน ขณะที่อวิชชาคือความมืด ปัญญากลับเป็นแสงสว่างทำลาย ความมืด ปริมาณของปัญญาที่เพิ่มขึ้น จึงได้ทำหน้าที่ขจัดอวิชชา พัฒนาความบริสุทธิ์ให้เพิ่มขึ้นภายในใจ ทำให้สัมผัสโลกชีวิต ด้วยความรู้เห็นตามความเป็นจริงมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น เมื่อเรามองจากภพชาติของพระอัญญาโกณฑ

ทัตถุญะในอดีต ช่วยให้เรามองเห็นความต่อเนื่องกันของวงจรแห่งชีวิต ที่ท่านหมุนวนในสังสารวัฏ ตามกระบวนการของ กิเลส กรรม วิบาก คือ

ยามที่กิเลสลดน้อยลง การกระทำของท่านดำเนินไปบนพื้นฐานของปัญญามากขึ้น สิ่งที่ทำคำที่พูดมีความเป็นกุศลที่ประณีตขึ้น ผลที่ท่านได้รับในขณะนั้น ๆ กาลต่อมาชาติต่อมา และชาติสืบ ๆ มา มีความสุข ทุกข์ ยิ่งหย่อนแตกต่างกันตามความมากน้อยของวิชา อวิชา กรรม และวิบากที่เชื่อมโยงถึงกัน

เหล่านี้ล้วนเป็นกระบวนการธรรมชาติที่ครอบงำสรรพชีวิตทั้งปวงในโลก การเดินทางในสังสารวัฏของพระอัญญาโกณฑทัตถุญะจึงเป็นเพียงตัวอย่างที่แสดงออกมาทั้งในรูปของนามธรรมภายในใจ การพูดการกระทำของท่าน การครองชีวิตในรูปของคนดีที่ไฝ่ธรรมอย่างต่อเนื่องผ่านภพชาติมาตามลำดับ จนมาถึงชาติที่ท่านจะบรรลุมรรคผลเป็นพระอรหันต์ ความปรารถนาของท่านที่ได้ตั้งไว้ในอดีตกาลนานไกล โดยมีการเสริมเติมเต็มผ่านภพชาติมาก็สมบูรณ์ด้วยเหตุคือบารมี ทำให้ท่านเข้าถึงผลที่สมบูรณ์

ก่อนการอุปบัติของพระพุทธเจ้า ท่านเกิดในตระกูลพราหมณ์ ณ หมู่บ้านโทณวัตถุ กรุงกบิลพัสดุ์ ผ่านการศึกษาไตรเพท

เวทาศาสตร์ ตำรามหาบุรุษลักษณะตามตระกูลของพราหมณ์ เมื่อพระโพธิสัตว์ประสูติ ท่านเป็นหนึ่งในพราหมณ์ ๑๐๘ คน และเป็นหนึ่งในพราหมณ์ ๘ คนที่พระเจ้าสุทโธทนะขอให้ทำ นายลักษณะ อนาคตของพระโพธิสัตว์ ที่ได้รับการถวายพระนาม ให้เป็นมงคลนามว่า

“สิทธัตถกุมาร แปลว่าพระราชากุมารที่มีพระประสงค์ ต้องการอะไรก็ตาม ย่อมประสบความสำเร็จตามประสงค์ทุก ประการ”

ในขณะที่พราหมณ์ ๘ ท่าน รวมถึงท่านอสิตดาบส หรือ กาลเทวินดาบส ที่ได้ทำนายไปก่อนหน้านี้แล้ว ทำนายว่า พระราชากุมารมีคติเป็น ๒ คือ ถ้าอยู่ครองราชสมบัติจะได้เป็น พระเจ้าจักรพรรดิราช หากเสด็จออกผนวชจะได้เป็นพระพุทธเจ้า เป็นสุดยอดแห่งศาสดาในโลก”

โกณฑัญญมาณพน้อย กลับแสดงพลังแห่งปัญญาในตำรา มหาบุรุษลักษณะ และศรัทธาในพระราชากุมาร ตนเองทำนาย ในรูปที่แสดงความเชื่อมั่น ที่อาจจะมีอารมณ์ของคนหนุ่มปน อยู่ด้วยว่า พระราชากุมารจะต้องเสด็จออกผนวชและจะได้เป็น พระศาสดาเอกในโลก

โลกทรรศน์ของท่านในชาตินี้ ได้แสดงให้เห็นการพัฒนา

ของปัญญา มีความโดดเด่น จนแสดงอาการของทิสฺฐี มีการปักใจ
ฝังใจในสิ่งที่ตนรู้ ที่ตนเชื่อสูง แต่เพราะไม่ชัดเจนในสิ่งที่ตนรู้
บางกรณี จึงมีอาการสุมเสี่ยงในสิ่งที่ท่านรู้ ท่านเชื่อ ผ่านกาล
เวลามานานไม่น้อยกว่า ๓๕ ปี กว่าปัญญาของท่านจะพัฒนา
เข้าถึงระดับที่เป็น สัมมาทิสฺฐี หรือทิสฺฐีสัมปันโน มีความเห็น
สมบูรณ์ที่เริ่มต้นจากการบรรลุมรรคผลเป็นพระโสดาบัน

การตัดสินใจภายใต้ความรู้ที่จำกัด มีความศรัทธาเชื่อมั่น
ในความรู้ สิ่งที่ตนรู้ ในช่วงที่ท่านยังไม่อาจเปิดใจให้กว้าง
มากพอต่อการรับฟังข้อมูลในเรื่องเดียวกันจากที่อื่น ความคิด
การตัดสินใจ การลงมือกระทำ หรือปฏิเสธของท่าน จึงยึด
โยงอยู่กับความเห็นของท่านที่มาจากความรู้ ความเชื่อในตำรา
ของท่านเป็นหลักตลอดเวลา แม้อ่อนพบกับพระพุทธเจ้าก่อน
ที่จะได้ฟังปฐมเทศนา

จากหลักนี้ทำให้เราพบความจริงที่ครอบคลุมพัฒนาการ
ในด้านต่าง ๆ แม้แต่ความเจริญเติบโตของชีวิตแต่ละชีวิต ที่ต้อง
อาศัยการเกาะอิงคนอื่น การพยายามช่วยตนเอง พัฒนาดตนเอง
เป็นตัวของตัวเองตามพื้นฐานของการฝึกอบรม จากจุดเริ่มต้น
ของความเห็นชอบหรือความเห็นผิด ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงใน
รูปของกระบวนการแห่งกุศล อกุศล ที่เป็นความเจริญเติบโต

ไปในรูปของปัจจัยเสริมซึ่งกันและกัน จนห่างไกลกันเหมือน
น้ำกับไฟ ผั่งซ้ายกับผั่งขวาของมหาสมุทร กลางคืนกับกลางวัน
นั่นคือ

สัมมัตตะ ๑๐ คือ ความเห็นชอบ ดำริชอบ การเจรจาชอบ
การทำงานชอบ การเลี้ยงชีพชอบ ความพยายามชอบ การ
ตั้งสติระลึกรู้ชอบ การตั้งใจมั่นชอบ ผลรวมที่สมบูรณ์ขององค์
อริยมรรค ๘ ประการนี้เป็น **สัมมาญาณ** ความรู้ในทางที่ชอบ
ทำให้จิตของท่านหลุดพ้นในทางที่ชอบ ที่เรียกว่า **สัมมาวิมุตติ**
อันเป็นแก่นแห่งพุทธศาสนา

มิจฉัตตะ ๑๐ คือ ความเห็นผิด ความคิดผิด การเจรจาผิด
การทำงานผิด การเลี้ยงชีพในทางที่ผิด ความพยายามผิด
การตั้งสติผิด การตั้งใจมั่นผิด ผลรวมขององค์มิจฉามรรค ๘
ประการนี้ ก่อให้เกิดผลเป็น **มิจฉาญาณ** คือความรู้ในทางผิด
จิตของท่าน แม้จะสัมผัสความหลุดพ้น แต่เป็นความหลุดพ้น
ในทางที่ผิด ที่ตรงกันข้ามกับแก่นพุทธศาสนา ย่อมไม่ได้โอกาสสัมผัส
ดวงตาปัญญา ญาณ ความสงบกุศลบาปธรรม ความรู้ยิ่ง ความรู้ดี
ความดับเพลิงกิเลสและเพลิงทุกข์ อันเป็นผลตรงขององค์อริยมรรค
๘ ประการที่เริ่มมาจาก **สัมมาทิฏฐิ**

ท่านอัญญาโกณฑัญญะ ในช่วงที่เป็นพราหมณ์มานพ

เป็นนักบวชตามเสด็จเจ้าชายสิทธัตถะนั้น ความคิดเห็นของท่านไม่ถึงกับเป็นมิจฉาทิฎฐิ แต่เป็นโลกียสัมมาทิฎฐิ ที่มีอุปาทาน คือ ความยึดติดปนอยู่มาก เป็นความยึดติดที่ค่อนข้างคลายยาก ส่วนวนบาลีท่านบอกว่า เป็นอาการปักใจ ผังใจ ตามความรู้เห็นของตนอย่างผังใจว่า

“อิทเมว สจฺจํ โมฆมณฺญํ อย่างนี้เท่านั้นถูกต้อง อย่างอื่นไม่ถูกต้อง”

อันเป็นอาการของอวิชชาคือรู้ไม่ตลอดสาย นำไปสู่ตัณหา คือต้องการให้คนอื่นเห็นตามที่ตนเห็น ทำตามที่ตนทำ ด้วยอำนาจอุปาทานความยึดติดว่า สิ่งนี้เท่านั้นคือความถูกต้อง

ข้อนี้พึงสังเกตอาการของปัญญาที่เป็นปัญญาด้วยกัน ต่างกันที่ปริมาณของความสว่างไสวภายในจิต ท่านจำแนกแสดงไว้ในปกรณ์พิเศษวิสุทธิมรรค ๓ ระดับ คือ

สัญญา เป็นปัญญาที่สืบเนื่องมาจากการเรียนรู้ทางประสาทสัมผัส คือ รู้ไปตามที่ตนได้เห็นมา ได้ฟังมา ได้สูดดมมา ได้ลิ้มได้ชิมมา ได้จับต้องมา ตนเห็นเป็นต้นมาอย่างไรก็ปักใจผังใจไปตามนั้น เรียกว่ารู้จำ

วิญญาน เป็นพัฒนาการของการเรียนรู้ที่มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น มีความหลากหลายขึ้น ความรู้แจ่มแจ้งชัดเจน

มากขึ้น เป็นความรู้ผสมผสานของการเรียนรู้ทางประสาทสัมผัส
ประสบการณ์ตรงมากขึ้น การใช้ความคิดเกี่ยวกับเรื่องนั้นมากขึ้น
ท่านเรียกว่า “ความรู้แจ้ง”

ปัญญา หรือทิวฐิ เป็นพัฒนาการของปัญญาที่ผ่านระดับ
ของปัญญาที่ติดมาแต่กำเนิด สะสมประสบการณ์ทางประสาท
สัมผัส การนำเรื่องเหล่านั้นมาคิดในรูปของจินตตามยปัญญา หรือ
ตรณปริญา ธรรมวิจย เป็นต้น จนสามารถเข้าถึงความจริง
บางระดับได้ แต่ความจริงบางอย่างมีปัญหาในบางระดับ ท่าน
เรียกความรู้ประเภทนี้ว่าเป็นความรู้จริง ที่คงต้องขยายออกไป
เป็นระดับว่าเป็นความรู้ระดับใด จนถึงความรู้ของพระอรียบุคคล
ทิวฐิหรือปัญญาของท่านจะเข้าถึงความจริงที่ไม่แปรผันจากจิต
ระดับพระโสดาบันเป็นต้นไป

ดังนั้น พระอรียบุคคลระดับโสดาบัน เมื่อต้องการยืนยัน
ปัญญาของท่าน ท่านเรียกว่า ทิวฐิสัมบันโน ผู้สมบูรณ์ด้วย
ความรู้ความเห็นความจริง ตามความเป็นจริง ไม่มีอาการยึดติด
เกาะอิงอวิชา แต่ประสานสัมพันธ์กับวิชาในระดับนั้น ๆ การ
แสดงออกจึงมีปัญหาบ้าง ไม่มีปัญหาบ้าง สำคัญว่าในกรณี
นั้น ๆ ความรู้เห็นของท่านชัดเจนระดับใด และสิ่งนั้นจะต้องใช้
ปัญญามากหรือน้อย อาการของปัญญาที่ยังขาดความสมบูรณ์

ใช้ได้ในบางกรณีที่ไม่ค่อยสลับซับซ้อนนัก แต่กลับมีปัญหาเมื่อ
เรื่องนั้นมีความลึกซึ้ง สลับซับซ้อนด้วยเหตุปัจจัยองค์ประกอบ
ต่าง ๆ อีกมาก

ท่านที่ได้ศึกษาเรื่องของวิปัสสนากรรมฐานมา ย่อมตระหนัก
ถึงปัญหาหลัก ที่เป็นเหมือนโคลนติดล้อ หรือล้อติดหล่ม คือ
วิปลาส เป็นอาการของปัญญาที่มีความบกพร่องในบางจุด
ทำให้การมองโลก ชีวิต สับสน ไม่ยุติด้วยความจริงที่แท้จริง
ของสิ่งนั้น คือ

“เห็นว่างาม ในสิ่งที่ไม่งามจริง ๆ เห็นว่าเที่ยงแท้ยั่งยืน
ในสิ่งที่ไม่มีความเที่ยงแท้ยั่งยืน เห็นว่าเป็นความสุข ในสิ่งที่
เป็นความทุกข์ และเห็นว่าเป็นตัวเป็นตน มีตัวมีตน ในสิ่งที่
ไม่มีตัวมีตน เป็นตัวเป็นตนที่แท้จริง เหตุให้มองคลาดเคลื่อน
จากความจริงที่แท้จริงเช่นนี้ อาจมาจากความทรงจำ ความคิด
ความเห็นของท่านเหล่านั้นที่ภาษาบาลี ท่านเรียกว่า

สัญญาวิปลาส ความทรงจำคลาดเคลื่อนจากความเป็น
จริงที่แท้จริง

จิตตวิปลาส ความคิดที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง
ที่แท้จริง

หิฏฐิวิปลาส ความเห็นที่คลาดเคลื่อนจากความจริงที่

แท้จริง

จากความทรงจำ ความคิด ความเห็นเช่นนี้ สะท้อนกลับไปสู่พลังของอวิชชาว่ามีมากอยู่ภายในใจ หากความทรงจำ ความคิด ความเห็นเหล่านี้เพิ่มขึ้น ตัณหา ความทะเยอทะยาน ออยาก มานะความถือตัวถือตน ทิฏฐิ ความยึดติดในตน ความเป็นตนก็จะเข้มข้นมากยิ่งขึ้น

ความเห็นที่เป็นเหตุให้ยึดมั่นถือมั่นในตำราของท่าน โทณทัณฺฑะ จนกลายเป็นความเชื่อแบบปักใจ ผังใจจนกล้า ยืนยันว่า เจ้าชายสิทธัตถะจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ปราภฏว่า ความเห็นของท่านถูกต้องตามที่ตำราระบุไว้ และเราสามารถมองผ่านคำทำนายของท่านไปสู่ตำรา พัฒนาการของตำรา แสดงว่ากว่าจะลงตัวเป็นตำรามหาปุริสลักษณะขึ้นมาได้นั้น ต้องผ่านการศึกษาคึกคัก เที่ยบเคียง ตรวจสอบ พิสูจน์ มานานพอสมควร ที่สำคัญคือเป็นการมองจากรูปร่างหน้าตา แบบตำรานรลักษณ์ของไทย โหงวเฮ้งของจีน แต่ตำราเหล่านั้นไม่อาจบอกได้ว่า ทำไมรูปร่างของคนที่จะเป็นพระพุทธเจ้า หรือพระเจ้าจักรพรรดิ จะต้องเป็นอย่างนั้น แต่พระพุทธศาสนากลับบอกว่า นั่นคือผลของบารมีธรรมที่พัฒนาคนมาตามลำดับ ความเต็มของบารมี สำหรับคนที่จะเป็นพระพุทธเจ้า ย่อมปรากฏที่รูปร่างหน้าตา

ที่ต้องตรงกับหลักของมหาปุริสลักษณะ ทำให้ได้บทสรุปลงตัว เป็นสากลว่า

“พระพุทธเจ้าทั้งหลาย พระรูปกายต้องประกอบด้วยมหาปุริสลักษณะสมบูรณ์ครบมาก่อนที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า การตัดสินว่าใครเป็นพระพุทธเจ้าหรือไม่ สามารถตรวจสอบที่รูปร่างหน้าตาของท่านได้เป็นเบื้องต้น ใครก็ตามที่อ้างว่าเป็นพระพุทธเจ้า แต่กลับมีรูปร่างไม่สมบูรณ์ด้วยมหาปุริสลักษณะ ท่านผู้นั้นไม่มีโอกาสเป็นพระพุทธเจ้ามาแต่ต้นแล้ว แสดงว่าท่านเหล่านั้นไม่ใช่พระพุทธเจ้า”

ท่านอัญญาโกณฑัญญะ นำเอาตำรามหาปุริสลักษณะ ความสมบูรณ์ของมหาปุริสลักษณะ ๓๒ ประการของเจ้าชายสิทธัตถะ มาเชื่อมโยงกับการเป็นพระพุทธเจ้า ช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นให้ท่านทำนายลงไปอย่างนั้น และท่านรักษาความเชื่อมั่นข้อนี้ไว้ตลอดกาลยาวนาน จากวันที่ท่านทำนายพุทธลักษณะ จนวันที่ท่านตัดสินใจนำสหายอีก ๔ ท่าน หนีพระโพธิสัตว์ เมื่อมองเห็นว่า พระองค์คลายความเพียรเวียนมาเป็นคนมักมาก เห็นแก่ปากแก่ท้อง ทนความอดอยากหิวโหยไม่ได้

ประเด็นที่น่าศึกษาต่อไป คือ ทำไมท่านจึงไปยึดติดเอากับการทรมาณร่างกาย ที่เรียกว่าทุกกรกิริยาในรูปของการผูกโยง

เช่นเดียวกันว่า “ใครที่จะได้ตรัสรู้ก็ตาม เขาต้องทรمانร่างกายอย่างสาหัส ถ้าไม่เช่นนั้นเขาจะไม่มีโอกาสตรัสรู้ได้ อันเป็นอาการเดียวกับความยึดติดที่ว่า อิทเมว สจฺจํ โมกขมณฺญํ อย่างนี้เท่านั้น ถูกต้องอย่างอื่นไม่ถูกต้อง

ดังนั้น เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะ ทรงผ่านการทรมานพระวรกายตามแบบทุกกรกิริยามาตามลำดับ มีข้อมูลมากพอต่อการปฏิเสธว่า การทรมานร่างกายหาใช่หนทางที่จะช่วยให้ตรัสรู้ได้ไม่ ใครขึ้นทรมานร่างกายเพื่อการตรัสรู้ ก็จะเป็นความพยายามที่สูงงเปล่า และตายเปล่าในที่สุด ตอนที่พระโพธิสัตว์ทรมานร่างกายด้วยการอดอาหารมาตามลำดับ ขนาดล้มสลบลง ท่านปัญจวัคคีย์ก็กลับมองว่า ไกลจะตรัสรู้แล้ว ๆ ถ้าคนเลี้ยงแพะไม่มาช่วยเขาน้ำนมหยอดลงที่พระโอษฐ์ต่อไปจะเป็นอย่างไร แน่นนอนในแง่ของพุทธบารมี ที่ทำให้พระองค์เป็นปัจฉิมภวิกาสัตว์ คือเกิดมาเป็นพระชาติสุดท้าย จะไม่ตายเพราะเหตุอะไรก็ตาม หากยังไม่ได้ตรัสรู้ ทำหน้าที่ของพระพุทธเจ้าสมบุรณ์ก่อน แต่อาการของท่านปัญจวัคคีย์ สะท้อนให้เห็นในรูปยึดมั่นถือมั่น โดยการนำเอาการทรมานร่างกายมาเป็นเหตุเดียวที่ทำให้ตรัสรู้ มีความยึดติดแรงกล้า ขนาดปฏิเสธวิธีการอื่นทุกรูปแบบ เป็นความรู้สึกรุนแรง จนกลายเป็นความผิดหวัง โทมนัส เสียใจ หมดหวัง

ขนาดที่เรียกว่าหมดอาลัยตายอยาก เป็นความรู้สึกแรงถึงกับ ทอดทิ้งความพยายามเพื่อผลที่ตนรอคอยมานานถึง ๓๐ กว่าปี ด้วยการหนีพระโพธิสัตว์ในลักษณะตัดเป็นตัดตาย เพราะหนี ไปไกลถึงสองร้อยกว่ากิโลเมตร สำหรับยุคสมัยนั้นยากที่จะมี โอกาสพบกันอีก

คราวที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดพวกปัญจวัคคีย์ ไม่มี บรรยากาศของความเป็นมิตรมากนัก เพียงเห็นพระพุทธเจ้าเสด็จ มาเท่านั้น ทั้ง ๕ ท่านกลับมีความคิดในทำนองดูหมิ่น ปฏิเสธ ความเป็นศิษย์ อาจารย์ ความเป็นพลกนิกรของประเทศ กับ รัชทายาทแห่งแผ่นดิน ที่เคยเป็นความหวังอย่างสูงสุดของท่าน เหล่านั้น แต่พอท่านผิดหวังเพียงเห็นพระพุทธเจ้าเสด็จมาเท่านั้น ท่านเหล่านั้นนัดหมายกันในรูปของการต่อต้านไม่ยอมรับพระองค์ เพราะท่านมีความบักใจ ผังใจว่าพระพุทธเจ้าหลงผิด พวกท่าน เป็นคนถูก ข้อความที่ท่านกล่าวถึงพระพุทธเจ้าในขณะพบกัน บ่งบอกอะไรได้มากทีเดียวว่า

“ท่านทั้งหลาย พระสมณโคดมนี้ เป็นคนมักมาก คลาย ความเพียร เวียนมาเพื่อความเป็นคนมักมาก กำลังเสด็จมา พวกเราไม่ฟังอภิวาท ไม่ฟังลูกขึ้นต้อนรับ ไม่ฟังรับบาตรจีวร ของพระองค์

แต่เพียงวางอาสนะไว้ ถ้าพระองค์ปรารถนาก็จะประทับนั่ง
 ดินน่อย ที่พอพระพุทธเจ้าเสด็จมาถึงจริงๆ ทุกท่านลืม
 ข้อตกลง ต่างทำหน้าที่ต้อนรับอย่างที่เคยปฏิบัติมา แต่ว่าจา
 กลับเชือดเฉือนค่อนข้างแรง โดยเรียกพระพุทธเจ้าว่า อาวุโส โคดม
 ที่แปลว่า คุณโคดม แสดงว่าไม่มีความเคารพ การถวายเกียรติ
 ตามสมควรแก่ฐานะ แม้พระพุทธเจ้าจะทรงปรามที่ท่านเหล่านั้น
 เรียกพระนามและใช้คำว่าอาวุโส ทั้งทรงประกาศสถานะของ
 พระองค์ในขณะนั้น เจตจำนงในการเสด็จมาพบท่านเหล่านั้น
 และผลที่ท่านเหล่านั้นควรจะได้รับ มีข้อความตรงนี้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเป็นอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ”

พวกเธอจงเงี้ยโศตลงสดับ เราได้บรรลุอมฤตธรรมแล้ว
 เราจะสั่งสอน จะแสดงธรรม พวกเธอปฏิบัติอยู่ตามที่เราสั่งสอนแล้ว
 ไม่ช้าเท่าไร จักทำให้แจ้งซึ่งคุณอันยอดเยี่ยม อันเป็นที่สุดแห่ง
 พรหมจรรย์ ที่กุลบุตรทั้งหลายออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต
 โดยชอบ ต้องการด้วยปัญญาอันยิ่งของตนเองในปัจจุบัน เข้า
 ถึงอยู่”

แม้รับสั่งชัดเจนทุกขั้นตอนอย่างนี้ ท่านเหล่านั้นคงไม่อาจ
 ทำใจให้ยอมรับนับถือตามที่ทรงแสดงได้ คำกล่าวของท่าน
 กลายเป็นการลำเลิก ระบายความคับแค้น ความหมัดหวังออกมา

ความว่า

“อาวุโส โคดม แม้ด้วยจริยานั้น แม้ด้วยปฏิบัติทานนั้น
แม้ด้วยทุกกรกิริยานั้น พระองค์ยังไม่ได้บรรลุอุตริมนุสธรรม
อันเป็นความรู้ ความเห็นอย่างประเสริฐ อย่างสามารถ

ก็บัดนี้ พระองค์เป็นผู้มักมาก คลายความเพียรเวียนมา
เพื่อความเป็นคนมักมาก โจนจักบรรลุอุตริมนุสธรรม อันเป็น
ความรู้ความเห็นอย่างประเสริฐ อย่างสามารถได้แล้ว”

แม้ว่าพระพุทธเจ้าจะรับสั่งข้อความเดิมอีก ๒ ครั้ง ท่าน
เหล่านั้นก็ยังยืนยันความเห็นของท่านตามเดิม พระพุทธเจ้า
จึงทรงเปลี่ยนวิธีในการสร้างความเข้าใจว่า

“ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอยังจำได้หรือว่า ถ้อยคำเช่นนี้
เราได้เคยพูดแล้วในปางก่อนแต่กาลนี้”

“คำนี้ ไม่เคยฟังเลยพระพุทธเจ้าข้า”

พระพุทธเจ้าจึงย้อนไปยืนยันสถานะของพระองค์ข้างต้น
อีกครั้งหนึ่ง ท่านปัญจวัคคีย์จำนนด้วยเหตุผล แต่คงสับสน
มากพอสมควร เพราะท่านเหล่านั้นพบกับพระพุทธเจ้าตอนเย็น
วันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๘ แต่พระพุทธเจ้ากลับทรงแสดง
ปฐมเทศนาแก่ท่านเหล่านั้น ตอนเย็นของวันขึ้น ๑๕ ค่ำ
เดือน ๘ แสดงว่าทรงปล่อยให้ท่านเหล่านั้นต่อสู้กับความคิด

ของตนเอง จนพร้อมที่จะพึงธรรมพอสมควรก่อน แม้อย่างนั้น ก็ตาม จบปฐมเทศนา กลับมีท่านอัญญาโกณฑัญญะรูปเดียว ที่สามารถบรรลุธรรมเป็นพยานในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

พระอัญญาโกณฑัญญะ ในฐานะของคนที่มีความมุ่งมั่นสูง ผ่านสังสารวัฏบนเส้นทางแห่งบารมีธรรม ตามรอยบาทพระพุทธรเจ้าทั้งหลาย ในชาติสุดท้ายได้สะท้อนบารมีออกเด่นเป็นเอก ในการทำนวยลักษณะของพระโพธิสัตว์ ทั้งมีความเชื่อในหลักวิชาของท่านไม่เสื่อมคลาย แม้จะมีข้อมูลใหม่ ประสบการณ์ใหม่ วัยของท่านจะล่วงกาลผ่านเวลามา ๕๐ กว่าปี การที่ท่านทำนวยถูกว่า เจ้าชายสิทธัตถะจะเสด็จออกผนวช และเป็นเช่นนั้นจริง น่าจะมีส่วนอย่างสำคัญในการรักษาความเชื่อมั่นของท่าน ต่อหลักการวิธีการที่จะช่วยให้ตรัสรู้ ที่ในแง่ของความเป็นจริง การตรัสรู้คืออย่างไร ทำอย่างไร ผลออกมาเป็นอย่างไร ไม่มีข้อมูลอย่างตำรามหาปุริสลักษณะ น่าคิดว่าทำไมท่านจึงปักใจในรูปของการเชื่อมโยงไว้อย่างแน่นเหนียวยิ่งระหว่าง การตรัสรู้กับการทรมานร่างกายในแบบของทุกกรกิริยา จนปฏิเสธวิธีอื่นทุกรูปแบบ ประเด็นนี้กลับเป็นประเด็นที่น่าศึกษา สืบสาวยิ่ง

เพราะปัญหาเรื่องทิฏฐิ คือความเห็นขัดแย้งกัน เป็น หายนธรรมในสังคมมนุษย์มาตลอดกาลยาวนาน และคงเป็น

เช่นนั้นตลอดไป ชีวิตของพระอัญญาโกณฑัญญะ ที่สะท้อนออกมา ๓ ชาติหลัก จึงเป็นภาพชีวิตที่แสดงออกมาเป็นรูปธรรมสำหรับคนดีที่มีความพยายามจะก้าวไปสู่จุดหมายสูงสุด แต่บนเส้นทางทุกขั้นตอนต้องเผชิญกับปัญหามากบ้างน้อยบ้าง แต่เมื่อล้มลงก็พยายามลุกขึ้นแล้วก้าวเดินต่อไปด้วยความมุ่งมั่น จบลงด้วยการหลุดพ้นจากกระแสสังสารวัฏได้ในที่สุด แต่ก่อนหน้านั้น คือ ลีลาชีวิตที่เป็นภาพสะท้อนกระแสธรรม ที่อาจยึดถือเป็นบทเรียนได้อเนกอนันต์ เช่น

ชีวิตเป็นผลรวมของ อวิชา สังขาร วิญญาณ หรือ กิเลส กรรม วิบาก

ความแปรผันของชีวิตหากพูดธรรมดา ๆ ก็คือ กระบวนการของกรรม แต่หากสาวให้ลึกลงไปกว่านั้น เราจะพบว่าสรรพชีวิตอยู่ภายใต้อิทธิพลของอวิชา คนส่วนมากจึงหลงไหลในระดับใดระดับหนึ่งเสมอ ความสับสน จนเกิดอาการยึดติดบางกรณีของพระอัญญาโกณฑัญญะก่อนบรรลุมรรคผล เป็นผลเสียสืบเนื่องมาจากอวิชา ความรู้ไม่จริง รู้ไม่ตลอดสาย การยึดติดในรูปของการผูกโยงทุกกรกิริยาไว้กับการตรัสรู้ สืบเนื่องมาจากความคิดที่เป็นจิตนิยมสุดขั้ว คือ

มองเห็นว่าร่างกายเป็นกรงขังของจิต ตามความเชื่อที่

เกี่ยวกับปรมาตมันและปรากฏติ ที่เชื่อกันว่าอัตตาเป็นส่วนย่อยแยกมาจากมหาดมัน ปรมาตมัน มาติดอยู่ในกรงขังคือร่างกาย อันเป็นส่วนย่อย ของปรากฏติ หากต้องการความอิสระจากการถูกจองจำ พันธนาการ ให้ทำลายกรงขังให้พินาศไปแล้ว ตนจะหลุดพ้นจากกรงขังแห่งจิตวิญญาณ การทรมานร่างกาย จนพินาศไปในที่สุด จึงเป็นหลักที่ไม่อาจแยกจากความอิสระของจิต หรืออาตมันได้ หลักการประเด็นนี้ สืบเนื่องมาจากอวิชชา ลักกายทิฎฐิ มีความเข้มข้นจนเป็นลัสสสตทิฎฐิ คือความเห็นว่ายั่งยืน จนมองสังสารวัฏ การเวียนว่ายตายเกิดในรูปของความคงที่ถาวร

คนเราตายจากอะไรจะเกิดเป็นอย่างไรต่อไป ไม่มีการจุติแปรผันแต่ประการใด ผลสุดท้ายของชีวิต คือ การเข้าร่วมกับปรมาตมัน และอีกฝ่ายหนึ่งมีความเชื่อแน่วนี้เพียงแต่ลดลงมาหน่อยว่า สามารถจุติแปรผันไปได้ เหตุที่ให้แปรผันมีการอ้างหลายอย่าง เช่น การดลบันดาลของเทพเจ้าผู้เป็นใหญ่ ความบังเอิญ การผ่านกาลเวลาไปตามลำดับ ถึงจุดหนึ่งจะเข้าร่วมกับปรมาตมัน หรือแม้แนวเทวนิยมทั้งหลาย ก็มีแนวความคิดแบบจิตนิยมเช่นกัน

หลักการสำคัญในพระพุทธศาสนา คือ การพยายามทำ

ความรู้จักกับสิ่งที่เราเรียกว่า อัตตา อัตตนิยา คือ สิ่งที่ยึดติดว่าตน กับสิ่งที่เกี่ยวเนื่องด้วยตน นำให้คนยึดติดในสิ่งเหล่านั้นว่าเป็นของเรา เป็นเรา เป็นตัวตนของเรา การพัฒนาปัญญาแบบพุทธ จะต้องลดความเห็นแบบ สักกายทิฏฐิ คือ ความเห็นว่าเป็นตัวเป็นตนหรือมีตัวมีตนออกไป ถ้าจุดนี้ลดลงไป การไขว่คว้ายึดติดว่า เป็นของเรา เป็นเราจะลดตามลงไป และเมื่อพัฒนาปัญญาเข้าถึงจุดที่ทรงให้คำว่า สัมมปปัญญา จะเข้าถึงความจริงที่แท้จริง สลัดตนหลุดพ้นจากพันธนาการของความเห็นผิด เพราะจิตมีความเห็นชอบตามความเป็นจริงว่า

“นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นมิใช่ตัวตนของเรา”

พระอัญญาโกณฑัญญะ หลังจากได้ฟังธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้าแล้ว ตัวตนที่ท่านเคยเข้าใจในรูปของการเดินทางไกลยาวนานโดยไม่มี การเปลี่ยนแปลง ในรูปของจิตเที่ยง อันเป็นความเห็นที่วิปลาส คือ คลาดเคลื่อนจากความจริงที่แท้จริงที่ชัดเจน ๒ กรณี คือ

“เห็นว่าเที่ยงแท้ในสิ่งที่ไม่เที่ยงแท้ และ เป็นตัวเป็นตนในสิ่งที่มิใช่ตัวมิใช่ตน สืบเนื่องจากความเห็นเช่นนั้น ทำให้ท่านเห็นสิ่งไม่สวยงามว่าสวยงาม และสิ่งที่เป็นทุกข์ว่าเป็นสุขตามไปด้วย”

เมื่อปัญญาในระดับสัมมัมปัญญา คือ ปัญญาเห็นชอบตามความเป็นจริง ที่ในพระสูตรนี้ท่านเรียกว่า ธรรมจักขุ คือ ดวงตาเห็นธรรม อันมีลักษณะ ปราศจากธุลี ปราศจากมลทินว่า

“สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดเป็นธรรมตา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีความดับไปเป็นธรรมตา”

ดวงตาเห็นธรรมหรือธรรมจักขุ ไม่ว่าจะเกิดขึ้นแก่ใครก็ตาม จะเกิดความรู้เห็นอย่างนี้เสมอเหมือนกัน ความรู้ที่เกิดผุดขึ้นในจิตลักษณะนี้เอง ที่พระพุทธเจ้าทรงรับรองว่า **“โกณฑัญญะ ได้รู้แล้วหนอท่านผู้เจริญ โกณฑัญญะ ได้รู้แล้วหนอท่านผู้เจริญ”**

เนื้อหาของคำว่า “รู้” ตามหลักของพระพุทธศาสนานั้น มีลักษณะเหมือนแสงสว่างเกิดขึ้น ในขณะนั้นนั่นเอง ความมืดหายไป สิ่งที่เคยอยู่ในที่มืดจะปรากฏตามความเป็นจริง ในที่นี้ท่านใช้คำว่า

“ธรรมจักขุ ปราศจากมลทิน ปราศจากธุลี”

หมายความว่า เมื่อธรรมจักขุเกิดขึ้นนั้น ได้ทำหน้าที่ขจัดมลทิน ธุลีออกไปจากใจในขณะนั้นด้วย มลทินและธุลีเป็นชื่อกิเลสประเภทต่าง ๆ แต่ปัญญาในระดับธรรมจักขุ ทำให้ท่านผู้รู้ ผู้เป็นพระโสดาบัน ธุลี มลทิน ที่ขจัดออกไปได้อย่างสิ้นเชิงจริง ๆ คือ สังโยชน์ ๓ ข้อแรก ได้แก่

๑. สักกายทิฏฐิ ความเห็นเป็นเหตุถือตัวถือตน โดยมี
 ความเข้าใจว่า ตนเป็นชั้น ๕ ชั้น ๕ เป็นตัวตน ตัวตนมีอยู่
 ในชั้น ๕ และชั้น ๕ มีอยู่ในตัวตน จะนำไปสู่ความเห็นที่
 เรียกว่า อหังการ มมังการ ธรรมจักขุเกิดขึ้นทำความกระจ่าง
 ว่าการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไปของสัตว์ สังขารทั้งหลายนั้น เป็น
 กระบวนการของเหตุปัจจัย ดังที่ท่านสรุปว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมี
 ความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งปวงล้วนต้องดับไปเป็นธรรมดา”
 ท่านยังเรียกการเห็นระดับนี้ว่า ทิฏฐิสัมปันโน ผู้มีความเห็น
 ถูกต้องสมบูรณ์

๒. วิจิกิจจา ความเคลือบแคลงสงสัยไม่แน่ใจ ในคุณของ
 พระรัตนตรัย ไตรสิกขา กาลทั้ง ๓ และกฎของปฏิจจสมุปบาท
 เป็นอาการของโมหะ ญาณหรือปัญญาของท่านทำหน้าที่ขจัด
 ออกไปได้ กลายเป็นความเชื่อมั่นไม่หวั่นไหวในคุณของพระ
 รัตนตรัย ไตรสิกขา

๓. สีลพตปรามาส การถือมั่นด้วยศีล วัตร การปฏิบัติ
 ที่ขาดเหตุผล เช่น การยึดติดในแนวอัตตกิลมถานุโยคของพระ
 อัญญาโกณฑัญญะก่อนได้ดวงตาเห็นธรรม

ประเด็นหลักที่ควรตระหนักในที่นี้ คือ

ตราบไต่ที่คนยังไม่บรรลุโสดาปัตติผลเป็นอย่างน้อย

ไม่ควรเข้าใจว่าตนรู้แล้วในความหมายทางพระพุทธศาสนา เพราะคำว่ารู้ในความหมายทางพระพุทธศาสนา บาบอกุศล ต้องลดลงตามการเพิ่มขึ้นของความรู้เสมอ

การยึดติดที่สืบเนื่องมาจากวัตถุนิยม หรือจิตนิยมก็ตาม ล้วนแต่มีวิชาความมึตบอดอยู่เบื้องหลังด้วยกันทั้งนั้น การพยายามเปิดใจให้กว้างรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นบ้าง จะช่วยให้ได้ข้อมูล เหตุผลในการตรวจสอบเทียบเคียงกับความคิดเห็นของตน ให้ใกล้สัมมรรณเข้าไปได้ตามลำดับ

การยินยอมพร้อมใจที่จะฟังธรรมของพระปัญญาวัคคีย์ แม้จะมีความรู้สึกต่อต้านพระพุทธเจ้ามาก่อนนั้น แสดงให้เห็นสำนึกที่กอปรด้วยเหตุผล ที่ช่วยให้สามารถปรับเปลี่ยนท่าทีของตน ต่อสิ่งที่ตนไม่ทราบอะไรมาก่อน แทนที่จะปฏิเสธทุกสิ่งที่ขัดแย้งกับความคิดเห็นของตนอย่างแต่ก่อนนั้น คือ รุ่งอรุณแห่งปัญญาที่สามารถเพิ่มพูนขึ้นตามกระแสพระสัมมรรณ นำท่านอัญญาโกณฑัญญะสู่ความเป็นพระอรियบุคคล จุดเปลี่ยนที่สำคัญคือ การปล่อยวางสิ่งที่เคยยึดมั่นไว้ก่อน โดยใช้พลังศรัทธา ปัญญา มายอมรับนับถือพิจารณาหลักในธัมมจักกัปปวัตตนสูตรตามลำดับ ปัญหาที่หน่วงเหนี่ยวท่านได้ตลอดเวลา คือ “อุปาทานในสิ่งที่ท่านเห็น” นั่นเอง

พระอัญญาโกณฑัญญะ ได้รับการบวชเป็นภิกษุรูปแรกใน
พระพุทธศาสนา โดยวิธีที่เรียกว่า เอหิ ภิกขุ คือ มีรับสั่งเป็น
ภิกษุมาว่า

“เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว จง
ประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด”

ท่านบอกว่าด้วยพระพุทธดำรัสสั้น ๆ เพียงเท่านั้น เพศของ
ท่านที่ขอบวชที่แต่งตัวมาอย่างไรก็ตาม จะมีบริวารของพระ
เกิดขึ้นประดับร่างกายท่านให้กลายเป็นพระเถระไปในขณะนั้น
ที่เป็นเช่นนี้ท่านบอกว่าเป็นอนุภาพแห่งบุญที่เกิดจากการได้เคย
ถวายผ้าไตรจีวรแก่พระสงฆ์มาในอดีตกาลของท่านเหล่านั้น
และพุทธอนุภาพเข้าสนับสนุน มีพระเถระระดับอรหันต์ชั้น
เอตทัคคะ ยอดกว่าภิกษุทั้งหลายในด้านบรรลุมรรคได้เร็ว คือ
พระพาหิยทวารุจิริยะ แม้จะบรรลุอรหัตตคุณตั้ยังใช้การบวช
แบบเอหิ ภิกขุ อยู่ แต่พระพุทธเจ้าหาได้รับสั่งให้เป็นภิกษุมาไม่
เพราะทรงรู้ว่าแม้พระพาหิยทวารุจิริยะจะมีวาสนาบารมีอย่างไร
ก็ตาม แต่ตลอดสังสารวัฏอันยาวนาน ท่านไม่เคยถวายหรือให้
ผ้าไตรจีวรแก่ใคร ๆ เลย ไตรจีวรที่เกิดขึ้นด้วยบุญญาอนุภาพ
พุทธอนุภาพจึงไม่อาจเกิดขึ้นได้

การบรรลุอรหัตเป็นพระอรหันต์ของท่านอัญญาโกณฑ

ทัณฺณะ เกิดจากฟังอนัตตลักขณสูตร ที่แสดงความเป็นอนัตตาของขันธ ๕ อันเป็นการเจาะจงที่จะถ่ายทอดความยึดติดในอัตตามองเห็นชีวิตเป็นกระบวนการของเหตุปัจจัยที่ตกอยู่ในกฎของไตรลักษณ์ คือ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เกิดปัญญาารู้เห็นความจริงที่สมบูรณ์ว่า

“ขันธ ๕ ทุกรูปแบบไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นอย่างนั้น อย่างนี้ อย่างแท้จริง และมีใช่ตัวมีใช่ตนของเรา” เมื่อท่านพิจารณาเห็นอยู่อย่างนี้ ใจท่านก็หน่ายในขันธ ๕ เมื่อหน่ายก็คลายกำหนด เพราะคลายกำหนดจิตท่านก็พ้นจากสรรพกิเลสทั้งปวง เมื่อจิตพ้นก็เกิดญาณรู้ว่าเราหลุดพ้นแล้ว ญาณได้บอกให้ท่านทราบ ว่า ความเกิดของท่านจบแล้ว การประพฤติปฏิบัติในรูปของการละบาป บำเพ็ญบุญของท่านจบแล้ว กิจอื่นในท่านองเดียวกันไม่มีอีกตลอดไป

ความรู้เห็นที่มีผลต่อความเปลี่ยนแปลงภายในจิตเช่นนั้น เป็นจิตของพระอรหันต์ทั้งหลาย ไม่ว่าจะกล่าวถึงท่านรูปใดก็ตาม คงมีเนื้อหาสาระในลักษณะเดียวกัน

พระอัญญาโกณฑัญญะบรรลุมรรคผลเป็นพระอรหันต์ในขณะที่อายุของท่านไม่น้อยกว่า ๕๖ ปีแล้ว บทบาทของท่านตอนที่พระพุทธเจ้าทรงส่งไปประกาศพระพุทธศาสนา ร่วมกับ

พระอรหันต์อีก ๕๙ รูป ท่านจึงเป็นพระธรรมทูตชุดแรกของ
พระพุทฺธศาสนา ท่านกลับไปที่บ้านโพนวัดฤ กรุงกบิลพัสดุ์ นำ
พระปุณณมันตานีบุตร หลานชายลูกน้องสาวของท่านออกบวช
จนบรรลุมรรคผลเป็นพระอรหันต์ ระดับเอตทัคคะ คือ ยอดกว่า
ภิกษุทั้งหลาย ในด้านธรรมกถึก คือ แสดงธรรม สอนธรรม
อธิบายธรรม ท่านเป็นอาจารย์สอนพระอานนทเถระ และ
พระชาวเมืองกบิลพัสดุ์อีก ๕๐๐ รูปให้บรรลุมรรคผล

พระปุณณมันตานีบุตร เป็นทายาทสืบสานงานเผยแผ่
พระพุทฺธศาสนา สืบต่อมาจากพระอัญญาโกณฑัญญะ ผลดีงาม
ที่เกิดขึ้นจากการเป็นยอดแห่งพระธรรมกถึกของท่าน สืบต่อ
กันมาแม้หลังพุทธกาล ท่านจะสอนเน้นหนักที่หลักธรรมที่เรียกว่า
กถาวัตถุ คือ เรื่องที่ควรนำมาพูด ๑๐ ข้อ คือ “ถ้อยคำที่ชักนำ
ให้มีความมักน้อยสันโดษ ชอบความสงบเงียบ ไม่คลุกคลีด้วย
หมู่คณะมากเกินไป ปรารถนาความเพียรทั้งทางกายจิตอย่าง
ต่อเนื่อง สมบูรณ์ด้วยศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ และวิมุตติญาณ
ทัสสนะ” ท่านสมบูรณ์ด้วยคุณธรรมทั้ง ๑๐ ข้อนี้และสอนศิษย์
ของท่าน คนทั้งหลายด้วยหลักธรรมทั้ง ๑๐ ประการนี้

ชีวิตผลงานของพระอัญญาโกณฑัญญะ หลังจากท่านได้
บรรลุมรรคผลเป็นพระอรหันต์ การที่ท่านนำหลานชายคือ

พระปุณฺณมัตตานีบุตรออกบวช บรรลุมรรคผลเป็นพระอรหันต์ ประเด็นนี้แสดงว่าการทำงานของพระอรหันต์ประการสำคัญ คือ “การณวสีโก” เป็นการทำงานภายใต้กรอบของเหตุผล คือ ทำเหตุอะไรแล้วจะต้องสามารถให้เกิดผลตามสมควรแก่เหตุเสมอ

การงานอะไรก็ตามที่เกี่ยวกับคนในกรณีที่เขาด่าจัจฉะเสริม ด้านอื่น ๆ จำต้องอาศัยปัจจัยที่ตนมีเป็นหลักยึดโยงตนกับคน คนนั้นเป็นหลัก แม้การเทศน์ครั้งแรกของพระพุทธเจ้า ก็ทรงเทศน์ แก่คนที่ใกล้ชิดกันมาก่อน แม้จะมีความรู้สึกเป็นปฏิปักษ์ แต่ ลึก ๆ แล้วยังมีน้ำใจไมตรี วาสนาบารมีมากพอที่จะได้รับผลจาก การฟังได้ ผู้ใหญ่ยุคเจ้าชายสิทธัตถะประสูติ และคาดหวังผล จากการตรัสรู้ของพระโพธิสัตว์ ที่มีการเตรียมตัวรอคอยมาแต่ต้น คือ ท่านอสิตดาบส หรือกาลเทวิลดาบส ท่านมีความเชื่อมั่นว่า เจ้าชายสิทธัตถะจะต้องได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน แต่ท่าน เองต้องตายก่อนแน่นอนเหมือนกัน ท่านจึงสั่งหลานชายของท่าน คือพระนาลกะ ให้คอยติดตามข่าวการออกผนวช การตรัสรู้ของ เจ้าชายสิทธัตถะ เมื่อทราบว่าพระพุทธเจ้าเกิดขึ้นในโลกแล้ว ให้ ออกบวชตามเสด็จ ท่านนาลกะก็ออกบวชตามที่ลุงสั่งไว้ และ ได้บรรลุมรรคผลเป็นพระอรหันต์ อีกท่านหนึ่งก็คือพระอัญญา โกณฑัญญะ ผลงานของท่านน่าจะมากพอสมควร แต่เป็น

การทำงานแบบพระอรหันต์ สิ่งที่ท่านสอนจึงมุ่งไปที่คนอื่นจะ
ได้รับประโยชน์ พระเถระอรหันต์รุ่นแรก ๖๐ รูป มีผลงาน
ปรากฏที่จดจารึกไว้ในพระไตรปิฎกไม่มากนัก

พระอัญญาโกณฑัญญะ เนื่องจากท่านเป็นผู้เฒ่า เป็น
รัตตัญญูบุคคล เมื่อพระพุทธเจ้าทรงประดิษฐานพระพุทธศาสนา
พร้อมที่จะก้าวหน้าพัฒนาในด้านต่าง ๆ ขึ้นในเวลารวดเร็วนั้น
พระเถระที่มีบทบาททรงลงมาเหมือนแขนซ้าย ขวาของพระองค์คือ
พระสารีบุตร และพระโมคคัลลานะ ที่เป็นอัครสาวก ซ้าย ขวา
ที่เมื่อเรานับลำดับการบวชของพระเถระในยุคนั้น

พระสารีบุตรกับพระโมคคัลลานะ อยู่ในลำดับที่ ๑๐๙๑
และ ๑๐๙๒ ตามลำดับ แสดงว่ามีพระเถระเหนือกว่าท่านอยู่
๑๐๙๐ รูป พระเถระทั้งสองมีสัมมาคารวะต่อพระเถระเหล่านั้นสูงยิ่ง
โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับพระอัญญาโกณฑัญญะ ทำให้พระอัญญา
โกณฑัญญะมองเห็นว่าเป็นการสร้างความลำบากแก่พระอัคร
สาวก จึงกราบทูลลาพระพุทธเจ้าเข้าไปอยู่ป่า ใกล้สระจันทันต์
๑๐ กว่าปีและได้นิพพานในที่นั้น

จุดนี้กลับมีประเด็นที่น่าศึกษา พิจารณา ทบทวน ในการ
ที่การบริหารกิจการพระศาสนาในเมืองไทยมักให้ความสำคัญแก่
ผู้เฒ่า แม้บางครั้งท่านจะหมดสภาพที่จะทำงานหนักแล้ว

แต่กลับมามีการยกย่อง แต่งตั้งมอบหมายให้รับผิดชอบในตำแหน่ง
งานสำคัญ สร้างอาการชะงักงันของงานพระศาสนาไปอย่างน่า
เสียดาย บางท่านจนถึงมีความรู้สึกว่

หากท่านมรณภาพไปแล้วศาสนาจะอยู่ได้หรือ? หรือว่า
ใครจะเป็นอะไรในตำแหน่งที่ท่านครอบครองอยู่ บางท่าน
บอกรอให้อันตายไปก่อน เป็นต้น

จากหลักการแต่งตั้งพระอัครสาวกของพระพุทธเจ้า แก่
พระเถระระดับที่ ๑๐๙๑ นั้น แสดงว่าพรรษาหาใช่ประเด็นหลัก
ในการพิจารณาแต่งตั้งมอบหมาย ให้รับผิดชอบงานพระพุท
ศาสนาไม่ พระพุทธเจ้าทรงเน้นที่การเรียกขานกันด้วยความ
เคารพตามลำดับพรรษา และการให้ความเคารพกันตามพรรษา
และให้ความเคารพกันและกัน ตามสมควรแก่ฐานะ กาล สถานที่
ความเหมาะสมสมควร แต่เวลามอบหมายงานพระศาสนานั้น
พรรษามากจะเป็นเพียงองค์ประกอบรองเท่านั้น เช่น

คุณสมบัติของพระเถระที่จะได้รับยกย่องในตำแหน่ง
เจ้าอาวาส ทรงจำแนกแสดงไว้หลายชุด แต่ละชุดเป็นการแสดง
พัฒนาการของปัญญา ความบริสุทธิ์ใจ ความเมตตากรุณาเป็น
สำคัญ เช่น

๑. พิจารณาใคร่ครวญโดยรอบคอบแล้ว จึงกล่าวดำหนิ

ติเตียน บุคคลที่ควรตำหนิติเตียน

๒. พิจารณาใคร่ครวญโดยรอบคอบแล้ว จึงกล่าวยกย่อง
สรรเสริญ บุคคลที่ควรแก่การยกย่องสรรเสริญ

๓. ไม่ตระหนี่หวงแหนที่อยู่อาศัย

๔. ไม่ตระหนี่หวงแหนตระกูลอุปฐาก

๕. ไม่ตระหนี่หวงแหนลาภ สักการะ

พรราชาจะเป็นเพียงองค์ประกอบในการพิจารณามอบ
หมายให้รับผิดชอบภารกิจนั้น ๆ น่าสังเกตว่า พระนาคเสนเถระ
ที่รับหน้าที่ได้ตอบกับพระยามิลินท์จนประสพชัยชนะ นำพระยา
มิลินท์ออกบวช จนบรรลุมรรคผลได้ ท่านบอกว่าอายุของท่าน
ประมาณ ๒๕ ปีเท่านั้น หลักการนี้เป็นหลักการเดียวกันกับที่
พระพุทธเจ้าทรงมอบตำแหน่งอัครสาวกแก่พระสารีบุตรและ
พระโมคคัลลานะ แม้จะสืบเนื่องมาจากการบำเพ็ญบารมีเพื่อ
ตำแหน่งนี้ของพระอัครสาวกทั้งสองก็ตาม แต่นี่คือหลักการ
ในการบริหารงานบุคคลตามพุทธวิธี

คติธรรมนำทางชีวิต

คำกล่าวของพระอัญญาโกณฑัญญะมีไม่มากนัก แต่ก็มี
คำกล่าวของท่านที่เป็นหลักธรรมนำทางในการครองชีวิตของคน

ทั้งหลายบางประการ เช่น

สืบเนื่องจากการมองประสบการณ์ในอดีตของท่าน ที่การดำเนินชีวิตของท่านกว้างสับสน กว่าที่จะลงตัวได้ ได้ผ่านการหกล้มหกลุกมานาน ท่านกล่าวไว้ว่า

“โลกนี้มีสิ่งสวยงามอยู่มาก บุคคลผู้มีความคิดเจือด้วยราคะ เห็นเป็นของสวยงามจะถูกย่ำยีเป็นแน่ แต่เมื่อใดบุคคลพิจารณาเห็นได้ด้วยปัญญา เมื่อนั้นความคิดทั้งหลายจึงจะสงบลงได้ คล้ายสายฝนที่สยบฝุ่นที่ถูกลมพัดฟุ้งไปฉะนั้น”

ประเด็นสำคัญของชีวิตทั้งหลาย คือ ภายในใจมีปัญญา มากกว่า หรืออวิชชามากกว่ากัน ความเปลี่ยนแปลงในชีวิตของคน จึงมีความสืบเนื่องมาจาก กุศล อกุศล ความฉลาด ความเขลา อันเป็นอาการของวิชา อวิชา ภายในใจของคนนั่นเอง ข้อนี้สอดคล้องกับพระพุทธดำรัสที่ตรัสแก่พุทธบริษัทว่า

“เธอทั้งหลาย จงมาดูโลกนี้อันตระการดุจราชรถ ที่พวกคนเขลาซ้อนอยู่ แต่พวกผู้รู้หาซ้อนอยู่ไม่”

คราวหนึ่งท่านตักเตือนสังฆวิহারิกของท่าน แต่สังฆวิহারิก รูปนั้นกลับไม่เชื่อฟัง ท่านเกิดความสังเวชสลดใจต่อพฤติกรรมของพระรูปนั้นจึงปรารภเรื่องนั้นแล้วกล่าวว่า

“ภิกษุ ผู้ฟังชาน เหลวไหล คบแต่เพื่อนชั่ว ย่อมถูก

คลื่นคือกิเลส ชัดให้จมลงไปในห้วงน้ำคือสังสารวัฏ

ส่วนภิกษุผู้ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่เหลวไหล ส่ำรวมอินทรีย์ มี
ปัญญารักษาดนให้รอด คบแต่เพื่อนดี จะสามารถทำทุกข์
ให้หมดสิ้นไปได้

ภิกษุที่ยินดีในที่สงัด แม้จะชूपดม เนื้อตัวสะพรั่งด้วย
เส้นเอ็น ใจก็ยังไม่ย่อท้อ ยังรู้จักบริโภคข้าวและน้ำแต่พอดี
ภิกษุดังว่านั้น แม้จะถูกเหือบยุ้งกุดอยู่กลางป่า ก็ยอมมีสติ
อดกลั้นไว้ได้ คล้ายช้างศึกอดทนศัตราวุธในยุทธภูมิจะนั้น”

ฟังสังเกตว่าภาสิตของพระอัญญาโกณฑัญญะที่กล่าว
ข้างต้นนั้น สะท้อนมาจากพฤติกรรมของสังฆวิฬาริกของท่าน
เป็นการสะท้อนธรรมชาติจากรูปธรรม มาสู่ความเป็นอาการก็คือ
รูปธรรมนั่นเอง แต่เป็นการเน้นให้เห็นทั้งสองด้าน ทั้ง ๆ ที่สังฆ
วิฬาริกของท่านอยู่ฝ่ายอกุศล ท่านได้สะท้อนให้เห็นว่าหากเขา
ไม่เป็นอย่างนั้น ประพฤติตนตรงกันข้ามกับอกุศลเหล่านั้น
กุศลธรรมที่ท่านยกมาในที่นี้ คือ ไม่ฟุ้งซ่านอันเป็นอาการของ
ความไม่หลง ไม่เหลวไหล อันเป็นอาการของไม่โลภ ไม่หลง
ส่ำรวมระวังอินทรีย์เป็นการปิดกั้นกระแสของอกุศลที่ยังไม่เกิด
และที่เกิดขึ้นแล้วก็ไม่นำมาเหนี่ยวนิกตริกนิก สามารถพัฒนา
ปัญญาของตนขึ้นถึงระดับที่จะพบพระพุทธรดำรัสตรัสเรียก

ปัญญาในระดับนี้ว่า

บริหารปัญญา ปัญญาที่สามารถใช้ไปในการบริหารตนได้
 นิปโก มีปัญญาที่ใช้ไปในการคุ้มครองตน รักษาตนได้
 กอปรกับได้เพื่อนดีซึ่งพระพุทธเจ้าทรงเน้นที่กัลยาณมิตร
 คือมิตรดี ที่ทรงยกย่องว่าเป็นตัวพรหมจรรย์อันมีลักษณะ ๔
 ประเภท คือ

“มิตรมีความรักใคร่ มิตรที่แนะนำในสิ่งที่เป็นประโยชน์
 มิตรที่มีอุปการะ และมิตรที่พร้อมที่จะร่วมทุกข์ร่วมสุขด้วยกัน”
 ด้วยคุณธรรมเหล่านั้นสามารถให้บรรลุผลสูงตามลำดับ จนถึง
 พระนิพพานในที่สุด พฤติกรรมของคนเพียงคนเดียว แต่เมื่อนำ
 มากล่าวในรูปของหลักธรรม กลายเป็นอกุศลธรรม กุศลธรรมสากล
 ที่ใครก็ตามดำเนินชีวิตไปตามคนพาลและบัณฑิตข้างต้น ผลก็คง
 ยุติลงในลักษณะเดียวกัน จะแตกต่างกันในด้านความมากน้อย
 เท่านั้น

ก่อนที่ท่านจะนิพพาน ได้ปรารถนาชีวิต การใช้ชีวิต
 ของท่าน ใครก็ตามที่สามารถผ่านชีวิตมาแนวเดียวกับท่าน ย่อม
 ได้ความสุข ความสงบใจ มีความพร้อมที่จะเผชิญหน้ากับความตาย
 เพียงแต่ไม่คิดเร่งความตายเท่านั้น ท่านได้แสดงความคิดของ
 ท่านไว้ว่า

“ความเป็นความตายเราไม่ยินดี เราย่อแต่เวลาคล้าย ลูกจ้างรอกานฉะนั้น พระศาสดาเราก็ได้รับใช้แล้ว คำสอนของ พระองค์เราก็ได้ทำตามแล้ว

ภาระหนักเราก็ปลงลงได้แล้ว อีกทั้งต้นหาตัวการให้ต้อง เวียนว้ายตายเกิด เราก็ถอนรากถอนโคนได้แล้ว ประโยชน์ที่ คนออกบวชต้องการเราก็ได้รับแล้ว ทำไมเราจะต้องวุ่นวาย อะไรรออยู่กับสัทธิวิหาริกผู้ว่ายากเล่า”

คำกล่าวของพระอัญญาโกณฑัญญะตอนนี้ สอดรับกับการ ปฏิบัติหน้าที่ของพุทธศาสนิกที่เป็นปัจฉิมพุทธพจน์ที่ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เราขอเตือนเธอทั้งหลายให้ทราบไว้ สังฆารทั้งหลายมีความเสื่อมสลายไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลาย จงทำประโยชน์ตนและประโยชน์บุคคลอื่นให้สมบูรณ์ด้วยความไม่ประมาทเถิด”

พระอัญญาโกณฑัญญะได้ทำหน้าที่ตรงนี้ได้ถูกต้องสมบูรณ์ ภารกิจในการอนุเคราะห์โลกนั้น ไม่ว่าจะทำโดยใครก็ตาม ย่อม มีงานที่ทำไม่ได้ ไม่ประสบความสำเร็จเสมอ ดังนั้น หลักการอัน เป็นพื้นฐานในการมองคน สัตว์ พระพุทธเจ้าทรงแสดงจาก

การงดเว้นไม่ฆ่า ไม่เบียดเบียน ทรมาน ทรกรรม คน สัตว์ จนพัฒนาจิตไปเป็นมีความเมตตา เอ็นดูต่อคน สัตว์ เหล่านั้น

สามารถแสดงออกด้วยการพูด การทำ โดยมีความเมตตาเป็น
 เรือนใจ ยามที่คนซึ่งเราเมตตามีปัญหาที่พร้อมใจที่จะแสดงออก
 ซึ่งกรุณา ความสงสาร ขวนขวายช่วยเหลือเขาให้รอดพ้นจาก
 ความทุกข์ ปัญหาที่เขากำลังเผชิญอยู่ ยามที่เขาเหล่านั้นรอดพ้น
 จากภัย อันตราย โรค ก็พร้อมที่จะแสดงความชื่นชมยินดีที่
 เรียกว่ามุทิตา แต่คน สัตว์ นั้นเป็นผลผลิตของกรรม ทุกชีวิต
 เกิดมาในโลกนี้ด้วยกรรมของเขา ครองชีวิตอยู่ในโลกประสบ
 ความสุขหรือทุกข์ก็ตาม ด้วยกรรมของเขา แม้จะตายเมื่อไร
 ตายที่ไหน ตายอย่างไร ตายแล้วไปเกิดในกำเนิดอะไร ก็เป็น
 ไปตามกรรมของเขา แม้คนที่เราเคยเมตตา กรุณา มุทิตาต่อ
 เขาอย่างต่อเนื่องยาวนานมากก็ตาม แต่บางครั้งก็ไม่อาจใช้ทั้งเมตตา
 กรุณา มุทิตา ผู้ฉลาดจะต้องทำใจให้สงบด้วยอุเบกขา คือ
 วางเฉยไม่แสดงอาการพอใจ เสียใจ ในกรณีของปัญหานอกวิสัย

สิทธิวิหาริกของพระอัญญาโกณฑัญญะ เป็นคนหัวดี
 ว่ายาก สอนยาก เหลวไหล คบเพื่อนเลว เป็นคนที่ฝึกอย่างไร
 ก็ทำไม่ได้ เมื่อทำไม่ได้ก็ไม่ควรทำ ท่านจึงใช้คำว่า

“ทำไม เราจะต้องขวนขวายอะไร อยู่กับสิทธิวิหาริกผู้
 ว่ายาก?”

คนว่ายาก สอนยาก เป็นคนนอกธรรม นอกวินัย นอกคำ

สอนของพระพุทธศาสนา จนต้องทรงบัญญัติพระวินัยขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์

“เพื่อในการกำราบคนประเภทนี้อยู่ด้วยข้อหนึ่ง”

พระอัญญาโกณฑัญญะ ได้นามว่าเป็นพระสังฆรัตนะ รูปแรกในโลก สำหรับยุคพระพุทธศาสนาที่ดำรงอยู่ในปัจจุบัน

ลีลาชีวิตของท่านทุกลักษณะ ก็คือภาพของชีวิตที่กว่าจะบรรลุจุดหมายปลายทาง หาได้ราบเรียบปราศจากอุปสรรค อันตรายแต่ประการใดไม่ ชีวิตคน พระพุทธเจ้าทรงจำแนกไว้ นัยหนึ่งเป็น ๔ ประเภท สะท้อนจากอดีตกรรม และปัจจุบันกรรมของคนเหล่านั้นเป็นหลัก คือ

“มืดมา มืดไป, มืดมา สว่างไป, สว่างมา มืดไป, สว่างมา สว่างไป”

พระอัญญาโกณฑัญญะ ควรจัดเข้าประเภทสว่างมา สว่างไป แต่ปัจจุบันกรรม ยึดโยงอยู่กับความรู้ และความไม่รู้ เป็นหลัก ที่เราสามารถมองเห็น การแสดงออกการตัดสินใจของท่านที่เป็นอาการของความรู้ ความไม่รู้ อันมีความยิ่งความหย่อนแตกต่างกันทุกลำดับขั้นตอน ที่ได้รวบรวมนำมาเรียบเรียงไว้ในที่นี้

เนื้อหาสาระของความเป็นพระสังฆรัตนะ คือ การสามารถ

สัมผัสพระพุทธคุณทั้ง ๓ ประการ คือ ปัญญา บริสุทธิ์ กรุณา
เช่นเดียวกับที่พระพุทธเจ้าทรงสัมผัส

การปฏิบัติตามพระสัทธรรม ด้วยการเรียนจากองค์ธรรม
การแสดงออกของคน สถานภาพของคน หรือผลที่คนเหล่านั้น
ได้รับมาเป็นหลัก

หากเป็นการปฏิบัติธรรม สมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบยิ่ง
ปฏิบัติตามธรรมแล้ว

ย่อมอำนวยผลให้แก่ผู้ปฏิบัติลักษณะเดียวกับที่พระพุทธเจ้า
พระอรหันต์ท่านได้สัมผัสเสมอ และจะเป็นเช่นนั้นตลอดไป

ดังนั้น ท่านจึงแสดงไว้ว่า

พระธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม เหมือนร่มใหญ่
ป้องกันผู้กั้นร่มไม่ให้เปียกฝนฉะนั้น

พิมพ์ที่ **สทมิตรปริณตัง**

59/4 ซอยวัดพระเงิน ถนนคลังชั้น-สุพรรณบุรี บางใหญ่ นนทบุรี III40
โทร. 903-8257-8, 595-1849

ตามรอย
ปฐมสังฆรัตน์

ตามรอยปฐมสังฆรัตน

พร:ราชธรรมนิเทศ

(ระบบ จิตภาณ)

วัดบวรนิเวศวิหาร

เรียบเรียง